

Ústav jaderného výzkumu Řež, a.s.

Generální partner
Magistrát hl. města Prahy

Hlavní partner
Ministerstvo zemědělství ČR

Partner
CINEFOGO

Partner
ČEPRO, a.s.

Partner
Kartografie PRAHA, a.s.

KARTOGRAFIE PRAHA®

Partner
MERO, a.s.

Partner
Olympus C&S spol. s r.o.

OLYMPUS

Partner
URC Systems, spol. s r.o.

Partner
VOP-026 Šternberk, s.p.

Mediální partner
EurActiv.cz

Mediální partner
MS Line, s.r.o.

Sborník

Mezinárodní konference

„Bezpečnostní budoucnost EU a ČR: Jak jsme na ni připraveni“

pořádané u příležitosti 50. výročí založení Evropské unie

SPOLEČNĚ
OD 1957

Organizátoři:

Středisko bezpečnostní politiky
Centra pro sociální a ekonomické strategie
Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze

Institut ochrany obyvatelstva Lázně Bohdaneč
Generálního ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky

Zastoupení Evropské komise v České republice

Datum: Pátek 23. listopadu 2007, 9:00 - 19:00 hodin

Místo: Praha, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, Sněmovní 1, sál č.205

Záštitu nad konferencí převzali (v abecedním pořadí):

- MUDr. Pavel Bém, primátor hl. m. Prahy
- Mgr. František Bublan, předseda výboru pro bezpečnost Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR
- Mgr. Petr Gandalovič, ministr zemědělství České republiky
- Prof. RNDr. Václav Hampl, DrSc., rektor Univerzity Karlovy v Praze
- Dr. Libor Rouček, první místopředseda zahraničního výboru Evropského parlamentu
- Genmjr. Ing. Miroslav Štěpán, generální ředitel Hasičského záchranného sboru České republiky

Obsah

50 let bezpečnosti a prosperity jako závazek do budoucnosti (<i>Libor Rouček</i>)	2
Svět, Evropa a Česká republika v horizontu roku 2020 (<i>Miloš Balabán</i>)	9
Polistopadový vývoj bezpečnosti (<i>Antonín Rašek</i>)	17
Priority francouzského předsednictví (2008) v oblasti bezpečnostní politiky EU (<i>H. E. Charles Fries</i>)	22
Proměny NATO a perspektivy bezpečnosti v transatlantickém prostoru (<i>Štefan Füle</i>)	28
Bezpečnost, v níž jde o lidi (o konceptu <i>Human Security</i>) (<i>Pavel Seifert</i>)	38
Klimatické změny v horizontu roku 2020 a jejich důsledky pro bezpečnost (<i>Jan Pretel</i>)	51
Čí energetická bezpečnost? Pár poznámek k mezinárodnímu kontextu jednoho nadužívaného tématu (<i>Václav Bartuška</i>)	61
Aktuální otázky zajišťování potravinové bezpečnosti (<i>František Sládek</i>)	64
Zvýšení ochrany kritické infrastruktury EU a ČR - naléhavá bezpečnostní výzva (<i>Miroslav Štěpán</i>)	70
Současný stav a charakteristika zabezpečení objektů kritické infrastruktury (<i>Andor Šándor</i>)	75

50 let bezpečnosti a prosperity jako závazek do budoucnosti

Libor Rouček

Výročí jsou nejenom okamžiky hodnocení a zamyšlení se nad dosaženými úspěchy či nezdary. Jsou to také chvíle, kdy je potřebné věnovat pozornost tomu, jak prožitou zkušenost využít v budoucnosti. Více než půl století evropského integračního procesu je právě takovouto jedinečnou příležitostí, kdy je nutné si položit otázku, kam chce Evropa směřovat dále. Oslavy 50. výročí podpisu Římských smluv se tak staly podnětem k intenzivní debatě o budoucnosti Evropské unie. Berlínská deklarace podepsaná v březnu 2007 představiteli Evropské unie výstižně a zároveň velmi srozumitelně shrnula úspěchy, kterých bylo dosaženo spoluprací mezi evropskými národy. Jedinečná zkušenost západní Evropy je jasným důkazem, že společným postupem lze mnohem úspěšněji řešit problémy, kterým musela evropská společnost v uplynulých padesáti letech čelit. Nesporné úspěchy samozřejmě doprovázela řada klopýtnutí či slepých uliček, do kterých integrační proces zavedly čas od času se různící názory členských zemí. Stačí si připomenout ztroskotání projektů Evropského obranného společenství a Evropského politického společenství v polovině 50.let nebo nedávné odmítnutí ústavní smlouvy ve Francii a Nizozemí. Přesto evropská integrace plní svoji původní a pravděpodobně nejdůležitější roli, kterou je zajištění bezpečnosti v Evropě a zabránění válkám mezi evropskými národy. A je potřeba konstatovat, že tento svůj záměr plní velmi úspěšně, což v neposlední řadě potvrzuje poslední rozšíření o země, jež před pouhými osmnácti lety stály na druhé straně železné opony. Evropská unie se svými dvaceti sedmi členskými zeměmi se stala jedinečným prostorem sdílených hodnot, blahobytu a především v historii výjimečně dlouhého období míru.

Poválečný vývoj v evropských zemích prokázal oprávněnost přesvědčení Jeana Monneta a Roberta Schumana, že nadnárodní spolupráce a prohlubování vzájemné závislosti mezi národními státy je efektivní cestou k dlouhodobé stabilitě a k míru mezi evropskými národy. Projekt evropské integrace, který Monnet a Schuman představili v 50. letech svým evropským protějškům a který je především mírovým projektem, se stal velmi úspěšným nástrojem. Umožnil západní Evropě prožít jedno z nejdelších období bez vojenského konfliktu ve své

historii. Změnil také samotnou povahu evropské politiky a způsob uvažování jejích tvůrců. Především odmítl tradiční pojetí války jakožto politického nástroje. Této proměny bylo dosaženo postupně s tím, jak se evropské země stávaly stále více vzájemně provázané vlivem prohlubující se spolupráce ve většině oblastí politického, hospodářského a sociálního života společnosti.

Otázka bezpečnosti v Evropě přesto zůstala relevantním politickým tématem. Ukončení válek mezi evropskými národy je společně se zajištěním vysokého životního standardu občanů evropských zemí bezesporu velkým úspěchem integračního procesu. Mír, bezpečnost, hospodářský blahobyt a sociální smír, jimž se v posledních padesáti letech západní Evropa těší, však nemusí v budoucnosti být samozřejmostí, s jakou k těmto otázkám mnozí Evropané přistupují. Evropská unie bude muset čelit novým výzvám a hrozbám, jež pramení z procesu globalizace. Jak se stále viditelněji prokazuje, národní státy jsou stále méně schopny odpovídajícím způsobem nové problémy řešit.

Globální trendy mění rovněž povahu bezpečnosti. Tradiční pojetí, které se soustředilo na schopnost bránit se vojenskému napadení, přestává být relevantní. Namísto toho je nutné řešit problémy za hranicemi Evropské unie, aby byla zajištěna její bezpečnost a hospodářský blahobyt. Tohoto primárního cíle evropské integrace do budoucna nebude možné dosáhnout pouze regionální spoluprací, jež byla padesát let zárukou stability a míru v Evropě. Nezbytné bude přijetí nového přístupu k bezpečnosti, který by se měl zakládat na kombinaci vnitřních a vnějších politik, stejně jako civilních a vojenských aspektů. Přestože vojenská síla umožňuje realizovat další politiky, sama o sobě není schopna nové globální problémy vyřešit.

Evropská unie si je měnícího se kontextu a s tím související proměnou povahy bezpečnosti velmi dobře vědoma, což dokládá přijetím nové bezpečnostní strategie „Bezpečná Evropa v lepším světě“, dále v roce 2006 odsouhlasenou finanční perspektivou a v neposlední řadě celou diskusí o novém smluvním základě. V těchto diskusích je stále výrazněji slyšet nezbytnost jednotného vystupování Evropy na mezinárodní scéně. Ve vztazích s USA, Čínou, Ruskem a dalšími státy se totiž evropským zemím, a zejména těm o velikosti a hospodářské síle České republiky, nenabízí jiné alternativy. Zároveň je obecně akceptován názor, že bez posílení vzájemné spolupráce na evropské úrovni nebudeme schopni efektivně reagovat na bezpečnostní hrozby. Jednotlivé členské země nemohou

samy efektivně čelit klimatickým změnám, které ohrožují stabilitu prostředí, v němž žijeme. Šíření zbraní hromadného ničení či ilegální obchod se zbraněmi jsou dalšími oblastmi, kde je v zájmu všech Evropanů posílit spolupráci. Česká republika rovněž samostatně nebude nikdy schopna řešit svoji surovinovou závislost, především ve vztahu k rostoucí spotřebě energie. V neposlední řadě množství problémů, jež mají kořeny ve špatné sociální a ekonomické situaci obyvatelstva řady rozvojových zemí, se přímo dotýká evropských zemí, mimo jiné nelegální migrace, obchod s lidmi či sílící radikalismus a s ním spojený mezinárodní terorismus.

Je zjevné, že k tomu, aby byla Evropská unie schopna přispívat k řešení výše zmíněných hrozeb, potřebuje odpovídající politiky a zdroje, s jejichž pomocí by tyto cíle naplňovala. Mnozí namítají, že je Evropa v tomto směru pozadu a proto se nemůžeme spoléhat, že jejím prostřednictvím můžeme vyřešit problémy, jež se občanů našich zemí dotýkají. Zejména vojenská slabost v porovnání se Spojenými státy je předmětem mnohé kritiky, která zpochybňuje schopnost EU být globálním aktérem. Zkušenost s vypuknutím války v bývalé Jugoslávii tak mnohdy slouží k ilustraci evropské neakceschopnosti a závislosti na USA.

Avšak hlavní předpoklady Evropské unie přispívat k řešení globálních hrozeb dnes nespočívají ve velikosti armády nebo v rozpočtu na obranu. Ostatně, jak již bylo zmíněno, bezpečnost v globální éře je mnohem širší fenomén, který nemůže být omezován pouze na její vojenskou složku. Unie je připravena čelit globálním trendům, přestože její celkové výdaje na armádu přesahují pouze o něco málo víc než polovinu vojenských výdajů USA. Její silné stránky totiž spočívají v jiných aspektech mezinárodní politiky. Evropská unie je největším trhem, který představuje čtvrtinu světového hrubého domácího produktu. Je jedním z nejvýznamnějších obchodních partnerů všech významných zemí, včetně Číny, USA, Ruska, Brazílie, Turecka. Již dnes je schopna podporovat mírové mise s více než 60 000 vojáky a policisty, kteří jsou rozmístěny v zemích jako Kongo, Afghánistán, Kosovo. V současné době se připravuje vyslání mise do Čadu a Středoafričské republiky. Evropská unie a její členské země poskytují 56 procent veškeré rozvojové pomoci, což z EU činí největšího dárce. Evropská unie je rovněž zastoupena prostřednictvím 130 delegací a kanceláří Evropské komise po celém světě. EU tak již nyní hraje významnou roli v mezinárodních vztazích.

Přesto do budoucna bude nezbytné rozvíjet nové politiky a nové kapacity, aby byla Unie schopna reagovat na rychle se měnící globální prostředí.

Jak dokládá přijetím vlastní bezpečnostní strategie, Evropská unie začala svoji budoucnost v globalizujícím se světě odpovědně řešit. Většina z klíčových hrozeb, které zahrnují terorismus, šíření zbraní hromadného ničení, regionální konflikty, zhroucení státu a mezinárodní organizovaný zločin, přímo nebo nepřímo souvisejí s dopady, které globalizace na společnosti po celém světě má. Prohlubující se sociální propast mezi bohatými a chudými vytváří živnou půdu pro mezinárodní terorismus a organizovaný zločin. Degradace životního prostředí a klesající dostupnost zdrojů, včetně pitné vody a energie, bude v budoucnosti ve stále větší míře příčinou regionálních konfliktů a problémů vlád rozvojových zemí.

Při hledání svého místa v mezinárodním systému proto Evropská unie usiluje o **kombinaci různých nástrojů**, které by jí umožnily pozitivně ovlivňovat dění ve světě v souladu se svými politickými, bezpečnostními a ekonomickými zájmy. Přestože EU prozatím nedisponuje dostatečnými vojenskými kapacitami, které by jí dovolily vést tradiční mocenskou politiku, její civilní síla otevírá prostor pro vytvoření vlastní zahraničněpolitické identity, která je předpokladem nezávislého a účinného vystupování na mezinárodní scéně. Evropská unie proto s vědomím svých slabin a svých strategických potřeb v mezinárodních vztazích rozvíjí právě tuto stránku, která se opírá o její ekonomickou a obchodní váhu, intenzivní politické vztahy s rozvojovými i vyspělými státy, rozvojovou a humanitární pomoc, podporu mezinárodního práva, lidských práv a demokracie a především aktivní multilateralismus.

Přestože Unie disponuje podstatným mezinárodním vlivem, je si vědoma zároveň nezbytnosti rozvíjet autonomní evropskou bezpečnostní a obrannou politiku. Jejím základem se stala kombinace vojenských a civilních prvků, což se plně projevuje v cílech, jež si Evropská unie v roce 2004 stanovila. Závazky známé jako "headline goals", které jsou stanoveny do roku 2010 pro tradiční vojenské kapacity a do roku 2008 pro civilní kapacity, reagují na nezbytnost "přispívat k spravedlivějšímu, bezpečnějšímu a jednotnějšímu světu", ve kterém by se Evropané těšili větším bezpečnostním zárukám. V souladu se svojí bezpečnostní strategií tak Evropská unie uznává svoji globální odpovědnost za řešení krizí. Z tohoto důvodu je pro ni nezbytné budovat své kapacity na poli

řízení krizí, tzv. crisis managementu, kde je stále nedostatečně vybavena pro předcházení konfliktů, udržování míru i případné bojové úkoly v rámci mírových operací. Charakter současných krizí totiž vyžaduje schopnost rychlého vyhodnocení situace a odpovídající reakce. Součástí budování Evropské bezpečnostní a obranné politiky proto je vytvoření operačního velení a plánovacích kapacit, posílení interoperability evropských armád, vytvoření bojových skupin a v neposlední řadě užší spolupráce s mezinárodními partnery, především s NATO a Organizací spojených národů. Základní myšlenkou však zůstává, že Evropská unie může svých cílů dosáhnout pouze, pokud bude schopna rozvíjet civilní i vojenské prvky bezpečnostní politiky.

V neposlední řadě Evropská unie bude muset vyřešit problém nedostatečné koherence jejích vnitřních i vnějších politik, aby mohla úspěšně přispívat nejen ke své bezpečnosti, ale k míru a prosperitě v ostatních částech světa. Aktivity Unie na poli rozvoje, energie, ochrany životního prostředí či mezinárodního obchodu mohou v tomto směru přispívat k plnění jejích globálních závazků a k obraně jejích zájmů často účinněji než vojenské mise. Pro ilustraci může sloužit například role rozvojové pomoci pro prevenci konfliktů. Zkušenost získaná při probíhající stabilizaci Afghánistánu ukazuje, že spojení rozvojových aktivit a vojenských operací je nezbytným předpokladem pro celkovou úspěšnost snah mezinárodního společenství v této zemi.

Jestliže dobře vedená rozvojová pomoc může přispívat k efektivitě bezpečnostních operací, špatné politiky mohou naopak podkopávat závazky Evropské unie v rámci mezinárodního systému. Příkladem mohou být špatně nastavená nebo nedostatečně vymáhaná pravidla mezinárodního obchodu, v jejichž důsledku je umožněn nelegální obchod s nerostnými surovinami (známé krvavé diamanty) či obchod se zbraněmi, jež mnohdy činí úsilí zabránit šíření zbraní hromadného ničení neefektivním.

Evropská unie si je vědoma nedostatků, které v oblasti soudržnosti vlastních politik má, a pracuje na nich. Složitější situace nastává, pokud se jedná o koherenci politik Společenství a jednotlivých členských zemí. Vyřešení tohoto problému je předpokladem pro silnější postavení Evropy ve světě. V případě, že budou členské země a Společenství více koordinovat svoje politiky, lze učinit mnohem více například na poli ochrany životního prostředí či rozvoje.

Je zřejmé, že vlivem globalizace byla vazba mezi bezpečností a prosperitou v porovnání se situací před padesáti lety ještě více posílena. Konflikty a hrozby mají často své kořeny ve špatné sociální a ekonomické situaci obyvatel, a proto jim lze předcházet zabezpečením základních lidských potřeb a respektem k lidským právům. Hospodářský rozvoj a s ním spojený blahobyt však není možný v případě, že není zaručena stabilita a bezpečnost. Proto také Evropská unie přijala svoji spoluodpovědnost za mír, bezpečnost a stabilitu ve světě. Je si totiž dobře vědoma, že události například v chudých oblastech Afriky mají přímý či nepřímý vliv také na ni.

Globalizace není hrou s nulovým součtem, kdy jedni získávají zatímco druzí ztrácejí. Naopak nabízí množství příležitostí pro všechny. Abychom však uspěli a možnosti přeměnili ve větší sociální a hospodářskou prosperitu obyvatel této planety, musíme vytvořit nástroje, které budou schopny kontrolovat hrozby, které v globalizovaném světě vznikají. Evropská unie může hrát významnou roli při zvládnání globalizace a jejím využití v prospěch Evropanů a celého lidstva. Předpokladem je, že bude postupovat jednotně a nebude větší část své energie věnovat řešení vnitřních institucionálních problémů. Lisabonská reformní smlouva je dobrým základem pro aktivnější roli Evropské unie v rámci mezinárodního systému. Vytvoření postu Vysokého představitele pro bezpečnostní politiku a zahraniční věci je krokem k větší koherenci evropských aktivit ve světě. Nová smlouva poskytuje Unii potřebné nástroje, aby vystupovala jednotně. Bude však záležet na ochotě a politické vůli členských států nabídnuté možnosti využít.

Padesát let evropské integrace poskytuje návod, jak lze mezi národy nalézt společný zájem a dlouhodobě zajistit mír. Úspěšný bezpečnostní recept, který Evropská unie nabízí, spočívá v prohlubování regionální spolupráce, v posilování vzájemné důvěry mezi státy a především v zajištění vysoké životní úrovně svých občanů. Evropané tak našli cestu jak řešit možné problémy a jak uspokojovat své zájmy jinak než prostřednictvím války. Přesto před Evropskou unií stojí nové výzvy a nové hrozby, jež mají globální charakter. Recept, který se ukázal být velmi účinným pro zajištění bezpečnosti uvnitř EU, může v budoucnu přispět k zajištění míru a stability i v ostatních částech a regionech světa. Nezbytným předpokladem, aby Evropská unie mohla v globálních vztazích hrát významnou roli, však zůstává podpora a politická vůle ze strany členských zemí. Pouze tak může své zkušenosti

zhodnotit ve vztahu ke zbytku světa a dlouhodobě zajistit, že její občané budou moci žít v míru a prosperitě.

Svět, Evropa a Česká republika v horizontu roku 2020

Miloš Balabán

Vážený pane ministře, vážený pane předsedo, vaše excelence, vážení čestní hosté, dámy a pánové,

v krátkém čase, který mám k tématu svět a Evropa v horizontu 2020 vyhrazen se soustředím na několik poznámek k problémům, které považuji z hlediska budoucího vývoje za důležité. Činím tak s vědomím, že máte k dispozici studii o megatrendech světového vývoje a mnozí z Vás znají i předcházející studie o bezpečnostní budoucnosti z dílny CESES a jeho Střediska bezpečnostní politiky. Jsem si zároveň plně vědom, že se jedná o jeden z pohledů na budoucnost o které se vedou a jistě povedou nikoliv nekonfliktní diskuse.

Co tedy může z mého pohledu nejvíce ovlivňovat vývoj světa a Evropy v příštích 10-20 letech, jaké budou určující trendy tohoto vývoje? V úvahách o budoucnosti nelze předně pomíjet dynamiku technologického vývoje, která bude jistě podstatně měnit a ovlivňovat životy lidí a společnosti. Jen telegraficky: podle britského prognostika Iana Pearsona a americké univerzity George Washingtona technologický vývoj umožní existenci uhlíkových nanotechnologií již v roce 2014, rekonfigurovatelných budov v roce 2015, samospravujících se robotů v roce 2018, inteligentních materiálů v roce 2019 a automatických továren v roce 2023. K výraznému pokroku dojde i v genetice, což bude mít zásadní dopad na medicínu a zemědělství. Příkladů by jistě mohlo být více, nejde ale o příklady jako spíše o to, že politický, ekonomický, sociální a samozřejmě bezpečnostní vývoj budou stále výrazněji ovlivňovat moderní technologie a že věda a výzkum budou ještě více než dnes bitevním polem na kterém se bude rozhodovat o tom, kdo bude mít v globalizovaném světě největší politický a ekonomický vliv. A pokud jsem hovořil o bitevním poli dodávám, že jím zůstává i kosmický prostor kam začínají více expandovat po půlstoletí americké a ruské, resp. sovětské dominance noví aktéři jako je Čína, nebo Japonsko a Indie. Do kosmu ale se svými družicemi nahlízejí i další státy, které ještě před 20-30 lety patřily mezi méně rozvinuté země.

Právě „kosmické“ soupeření podtrhuje fakt postupné přeměny monopolárního světa. kde téměř dvě desítky let dominovala jediná supervelmoc - Spojené státy - ve svět multipolární. Je to stejně významný proces jako konec studené války. Je to proces dlouhodobý, který určitě přesáhne horizont roku 2020. Jeho hlavní aktéři jsou na základě svého politického, ekonomického a vojenského vlivu známy - Spojené státy americké, Čína, Rusko, Indie a Evropská unie. Nikoli zanedbatelnou roli hrají nebo budou hrát i některé současné nebo potenciální regionální velmoci, jakými jsou např. Brazílie, Írán, Indonésie.

Co bude v příštích 10 - 20 letech nejvíce ovlivňovat vztahy mezi aktéry? Je a bude to zvláště rostoucí vzájemná ekonomická závislost. Připomenu několik známých a také aktuálních fakt ze vzájemných ekonomických vztahů Evropy, Ruska, Číny a Spojených států.. Prohlubující se energetická závislost Evropy na Rusku, která bude např. u dodávek plynu dosahovat v roce 2020 70%. Rusko je a bude zpětně významně závislé na devizových příjmech ze svého exportu energetických surovin do Evropy i když nelze vyloučit v horizontu 20 - 25 let diverzifikaci ruského surovinového exportu směrem na východ a jih Asie. Dynamicky roste objem obchodní výměny mezi Čínou a Spojenými státy a Čínou a Evropou. V roce 2006 se Čína stala hlavním dodavatelem zboží do Evropy před Spojenými státy v objemu 191,5 miliard eur, zatímco z USA to bylo pouze 176,2 miliardy eur. Známá je výše amerického i evropského deficitu v obchodu s Čínou, která dosáhla v roce 2006 232 miliard dolarů, resp. 172 miliard eur. Portfolio čínské centrální banky v celkové hodnotě 1,2 bilionu dolarů pomáhá financovat americký federální dluh nákupem státních dluhopisů, přičemž Čína vlastní asi 10% amerického dluhu a je tak hlavním americkým věřitelem.

Čína by se během několika desetiletí měla stát v objemu HDP světovým lídrem. Statistická data podporující tento závěr jsou známá a nemá cenu je opakovat. Snad bych zdůraznil růst jejího vědecko-výzkumného potenciálu ročními přírůstky výdajů na výzkum a vývoj ve výši 17% proti 4-5% v USA, Japonsku a EU. Vzestup Číny by proto neměl být překvapením. Před dvěma lety jsem se zúčastnil panelové diskuse k tématu „Čína 21. století - mírový vzestup nové supervelmoci?“. Kamil Ziegler, předseda představenstva PPF a.s., tu uvedl vlastní zajímavé výpočty. Co ukázaly? Ačkoli dnešní podíl Číny na světovém HDP dosahuje 4,0 - 4,2 % v přepočtu kursovém a 12 % podle parity kupní síly, v historii již měla mnohem výraznější pozici. V polovině 18. století (cca 1750) byl podíl na světovém HDP 51 %,

v době vzniku Čínské republiky v roce 1911 27 % a v roce vzniku lidové republiky v roce 1949 % 5,7 %. Dnešní stav je tak spíše návratem tam, kam Čína historicky patří. Po 30 letech bezprecedentního ekonomického růstu je zásadní otázkou, zda se jí podaří tento růst nadále udržet a to i v kontextu řady vnitřních ekonomických, sociálních a environmentálních problémů. Výzvu pro vedení Číny bude představovat zvládnutí konzumního boomu a bohatnutí, nebo chcete-li „zburžoazňování“, desítek milionů lidí, které se může promítnout i do větší politické emancipace nově se rodících středních vrstev. Další otázkou proto může být, nakolik to ovlivní model koexistence tržní ekonomiky a politického systému s hegemonií jedné politické strany. Podotýkám ale, že proces konzumního boomu a bohatnutí s potenciálními vnitřními i globálními politickými důsledky se netýká pouze Číny, ale i dalších dynamicky se rozvíjejících států jako jsou Indie, Rusko, Brazílie, Mexiko, Jižní Korea a další.

Vzestup „nových“, resp. „staronových“ mocností doprovází i jejich vzrůstající vnitřní sebevědomí, což se mj. projevuje v tom, že nehodlají bezvýhradně akceptovat univerzalitu liberální demokracie západního typu a naopak chtějí prosazovat vlastní koncepty společenského rozvoje a společenského uspořádání vycházející z vlastních tradic a potřeb. To je dokladem, jak uvádí přední světový bezpečnostní expert Thierry de Montbrial, generální ředitel Francouzského ústavu mezinárodních vztahů, že vstupujeme nejen do multipolárního, ale zároveň heterogenního světa. Mezi Západem a novými mocnostmi nicméně zřejmě nehrozí „střet ideologií“, který by mohl, jako ve studené válce, vyústit v nebezpečí ozbrojené konfrontace. Všichni totiž v zásadě respektují pravidla tržní ekonomiky a pravidla globálního trhu i když v Číně a v Rusku v rámci kapitalismu s autokratickými rysy. Investorům ale takový typ státu nevadí, což dokládají dva číselné údaje: Čína přijala od roku 1993 550 000 zahraničních společností a v Rusku dosáhly zahraniční investice v prvním pololetí letošního roku téměř 178,5 miliard dolarů, což představuje meziroční nárůst o téměř 40%. Heterogenitu též tlumí témata vyžadující spolupráci bez ohledu na existující odlišné ideové koncepty, jako je např. boj s terorismem nebo úsilí o zastavení globální degradace životního prostředí.

Jaká může být v měnícím se světě pozice EU a Spojených států amerických? Mají stále silnou pozici v globálním měřítku, na které se dá v často nelítostném globálním soupeření stavět. V případě unie je to její koncept propojení vztahů mezistátní a vnitřní koheze, behaviorálních vazeb a forem institucí, prostřednictvím

acquis communautaire, což nemá ve světě obdoby. Stabilita demokratického vládnutí, velikost společného trhu znásobená existencí jednotné měny, vyšší míra sociální koheze a vysoká úroveň vzdělanosti představují atributy, které jsou v celosvětovém srovnání značnou komparativní výhodou. Unie se touto „soft power“ výrazně odlišuje od všech hlavních globálních aktérů a celého světa.

Co se týče Spojených států, ty si udržují pozici globální supervelmoci v politické, ekonomické i vojenské oblasti. Jejím základem je vedoucí role v technologických inovacích, ve výzkumu a vývoji, využívání špičkového vzdělávání; to ilustruje fakt, že z 50 nejprestižnějších světových univerzit se 37 nachází ve Spojených státech. Ve Spojených státech také sídlí okolo čtvrtiny nadnárodních korporací. Vojenská síla Spojených států převyšuje sílu dalších hlavních světových aktérů a ve střednědobém horizontu tak bude mít vytvářející se multipolarita asymetrický charakter.

I přes uvedené silné stránky EU a Spojených států existují i některé možné retardační faktory jejich vývoje. Zmíním dva, z mého pohledu zasluhující pozornost. V Evropě se jedná o negativní demografický vývoj vedoucí ke stárnutí populace, které povede k podstatně vyšším výdajům na sociální a zdravotnické zabezpečení z veřejných rozpočtů. Jejich stabilita tím může být ohrožena, což by mohlo podvázat i modernizaci ekonomiky s následným snížením konkurenceschopnosti v globálním měřítku. Ve Spojených státech začíná představovat velký problém růst federálního rozpočtového deficitu, který podle vyjádření Davida Walkera, ředitele vlivného vládního Kontrolního úřadu zveřejněného v březnovém čísle prestižního časopisu „The Futurist“, může dosáhnout v perspektivě dvou dekád neudržitelné úrovně.

Vážnou otázkou pro budoucí dekádu bude nakolik se podaří udržet transatlantické spojení mezi Evropou a Spojenými státy a tím vlastně i relevanci a vliv transatlantického prostoru jako celku v globálním měřítku. Nebude to jednoduchý proces. Důvodů je několik. Dvě klíčové organizace působící právě v transatlantickém prostoru - EU a NATO procházejí souběžně značně složitým transformačním obdobím v jehož rámci hledají způsoby jak se vyrovnávat s novými politickými, ekonomickými a bezpečnostními výzvami. Jednotná pozice k mnoha strategickým i taktickým rozhodnutím se přitom jak v EU, tak v NATO mnohdy hledá velmi obtížně. Z vojenskostrategického hlediska je možné, že strategický neúspěch Spojených států v Iráku a problémy NATO v Afghánistánu mohou NATO oslabovat.

Podle nedávného vyjádření nového předsedy Sboru náčelníků štábů admirála Mike Mullen se např. díky dlouhodobé americké angažovanosti ve dvou de facto pouze lokálních konfliktech v Iráku a Afghánistánu musí americká armáda, tedy páteř aliance, vyrovnat s podstatným snížením bojeschopnosti pozemních sil a námořní pěchoty, které již nejsou schopny nasazení v rozsáhlejším válečném konfliktu. Klíčovou otázkou pro budoucnost NATO zřejmě bude v závislosti na vývoji v Iráku a v Afghánistánu míra vůle členských zemí k vojenským zásahům či humanitárním intervencím v dalších předpokládaných bezpečnostních ohniscích. Potenciálně se to týká především dlouhodobě bezpečnostně nestabilní Subsaharské Afriky a to i mimo západosúdánské Darfúru.

Pro budoucnost transatlantických vztahů má zásadní důležitost pozice Spojených států. Význam EU se pro ně může v příštích dvou dekádách ve světle přesunu těžiště světových záležitostí do východní a jižní Asie oslabit, což by pro unii, resp. evropské členy NATO, mělo své politické, vojenské a ekonomické konsekvence. Jedním ze signálů v tomto směru může být např. americké úsilí o rozšíření a prohloubení politické a vojenské spolupráce NATO s Austrálií, Novým Zélandem, Japonskem a Jižní Koreou, které také mají svoje bezprostřední politické, ekonomické a bezpečnostní zájmy právě v asijském a pacifickém regionu.

Na druhé straně stále existuje řada především ekonomických ukazatelů ukazujících vzájemnou propojenost a význam transatlantického prostoru v celosvětovém měřítku. Spojené státy a Evropa se podílejí 60% na světových obchodních a investičních transakcích. Spojené státy investovaly v roce 2006 v Německu pětkrát více než v Číně a Evropa se podílí třemi čtvrtinami na zahraničních investicích ve Spojených státech což zde vytváří miliony pracovních míst.

Zmíněné ekonomické ukazatele možná poněkud oslabují tvrzení bývalého ministra zahraničních věcí SRN Joschky Fischera, který před měsícem v interview deníku Právo u příležitosti Dnů USA a EU řekl, že USA hledají pro slabost Evropy jiného skutečného partnera na světovém jevišti. USA se podle něj stále více soustředí na Čínu a Japonsko. Racionální jádro Fischerových slov ale přesto existuje: role EU je nejen v transatlantickém svazku, ale i v globálním měřítku oslabena nejednotnou zahraniční a bezpečnostní politikou a stále slabým obranným potenciálem. To samozřejmě EU znevýhodňuje proti ostatním hlavním silným aktérům - USA, Číně a Rusku. Dlouhodobá bezpečnostní slabost Evropy by tak mohla

vytvářet prostor i pro návrat prvků bipolární politiky do mezinárodních vztahů. Nemůže být takovým příkladem např. způsob jednání Spojených států a Ruska o problematice protiraketové obrany? I z rozporných zpráv, které pronikly na veřejnost lze vyvodit, že se tento problém stal součástí jednání o širším komplexu geopolitických problémů, kam patří např. otázky Kosova, Íránu nebo smluv a dohod o omezení zbrojení. Lze 100% vyloučit, že nedojde v konečném důsledku k takovým výsledkům jednání, které by vedly k dohodě obou mocností, jež by ve větší či menší míře ovlivnily geopolitickou a geostrategickou situaci ve světě?

V kontextu výše uvedeného je pozitivní, že francouzský prezident Nicholas Sarkozy ve svém projevu v Evropském parlamentu 13. listopadu de facto otevřel diskusi o důležitosti vytváření evropské obranné identity, bez které není možné posílit bezpečnostní a vojenskou roli EU v globálním měřítku. Tato diskuse zřejmě bude pokračovat i v kontextu možné přípravy nové Bezpečnostní strategie EU, což je též iniciativa Francie.

Vedle vývoje transatlantických vztahů bude mít velký význam i formování nových bezpečnostních a ekonomických spojení, která jsou také odrazem nového modelu multipolárního světa. Mám tím na mysli např. APEC, ASEAN, Šanghajskou organizaci spolupráce, Africkou unii, ECOWAS a Mercosur, jež mají svůj význam v regionech, kde působí, s tím, že tento vliv se často promítá i na globální úroveň. Možná, že právě prostřednictvím spolupráce těchto organizací, mezi něž patří i nejvíce integrovaná EU, se může začít překonávat stávající krize globálního vládnutí projevující se především krizí OSN. Zde připomenu myšlenku významného amerického futurologa Alvina Tofflera, který navrhl, aby se OSN stala federací různých smluv a paktů a proměnila svou strukturu ze souboru stálých vertikálních byrokracií v horizontální, na jednotlivé problémy zaměřené jednotky. Mohlo by to pomoci i při řešení globálních hrozeb, z nichž za zásadní považuji degradaci životního prostředí a globální nerovnost. Zde bych na závěr krátce připomenul i nové, možná zatím opomíjené, bezpečnostní dimenze těchto hrozeb.

V případě degradace životního prostředí se opřu o autoritu 11 bývalých vysokých vojenských činitelů americké armády, kteří v letošním roce vydali obsáhlou studii „Národní bezpečnost a hrozba klimatických změn.“ V ní mj. uvádějí: *Zatímco vyspělý svět bude mnohem lépe schopen čelit dopadům klimatických změn, některé nejchudší regiony budou silně postiženy. Tato propast vytváří podhoubí pro extremistické ideologie a podmínky pro terorismus.* Je to řečeno přímočaře,

nicméně položme si otázku, zda by zdrojem často zmiňovaného „střetu civilizací“ nemohl být i tento důvod.

„Střet civilizací“ by se mohl odehrát i pro globální nerovnost. Podle dokumentu Světové banky o globálních ekonomických perspektivách z roku 2006 bude v roce 2015 žít ve světě za méně než dva dolary denně, což je uznaná hranice chudoby 2,610 miliard obyvatel. Chudoba především v rozvojovém světě přitom vytváří nové bezpečnostní hrozby. Neřízený proces nárůstu populace a následné migrace do měst např. přispívá ke vzniku megalopolí s až 25 miliony obyvatel. V těchto megalopolích dochází k obrovskému nárůstu tzv. společenské zranitelnosti, která je spojena s vysokou mírou sociálního vyloučení. Jeho základním ukazatelem je, že velká většina jejich obyvatel žije ve slumech. Megalopole jsou zdrojem obrovské míry znečištění životního prostředí, a proto i místem pro vznik a šíření nebezpečných nemocí, které mohou přerůst i v epidemie a pandemie s globálním dosahem. Riziková je i vysoká míra násilné a hospodářské kriminality, často řízené skupinami organizovaného zločinu. Nepřehlednost megalopolí z nich dělá přirozenou základnu pro skupiny mezinárodního organizovaného zločinu a mezinárodního terorismu. Kumulace uvedených negativních trendů tak může i v blízké perspektivě vyústit v to, že vedle „států v úpadku“ (failed states) budou existovat jako výrazný zdroj bezpečnostní nestability i „města v úpadku“ (failed cities).

Vážení hosté, dámy a pánové,

příštích 10 - 15 let se bude EU a ČR jako její člen stále pohybovat, obrazně řečeno, v rozbouřených vodách. Diskuse o budoucnosti pak může sloužit jako určitá náповěda pro správný kurs. Věřím, že můžeme i touto konferencí a diskusí na ní k tomu přispět.

Děkuji Vám za pozornost!

Polistopadový vývoj bezpečnosti

Antonín Rašek

Vývoj ve světě a v Evropě jsou pro nás výzvou k lepšímu a zvláště promyšlenějšímu řešení naší bezpečnosti. Položme si otázku: Jak jsme se s ní po listopadu vypořádávali?

Možno říci velmi nevyrovnaně a často improvizovaně. Bezprostředně po listopadových událostech se podařilo neutralizovat armádu a policii a začít s jejich transformací.

Zároveň skončit s okupací, vystoupit z Varšavské smlouvy, přijmout v roce 1991 za ministra obrany Luboše Dobrovského novou vojenskou doktrínu a krátce poté bez vážnějších problémů rozdělit po rozpadu Československa i armádu a policii.

V nové České republice byla situace složitější. Trvalo šest let než byla obnovena Bezpečnostní rada státu a za ministra Miloslava Výborného i přijata nová vojenská legislativa. Za tu dobu armáda zbytečně udržovala vysoké stavy a vydávala na ně nadměrné finanční prostředky, i když byla připravena varianta reformy armády, která začala být realizována až o deset let později. Měl na to vliv především náš vstup do NATO a do Evropské unie. Krátce poté byla přijata a realizována Koncepce profesionální AČR. Otázky vojenské, obranné a bezpečnostní se začaly chápat šířeji jako sekundární odraz zahraničně politických, ekonomických, sociálních, environmentálních, etnických, ideových a jiných problémů.

Důsledky trvají

Důsledky nevyváženého přístupu k bezpečnostním otázkám a zájmu politických elit o ně nás doprovázejí dodnes. Nebyla dosud dokončena reforma policie, což je mj. jednou z příčin, proč v poslední době odchází mnoho policistů a

stoupá kriminalita. Nebylo zřízeno Centrum pro boj s terorismem a s kybernetickými hrozbami. Média kritizují situaci ve zpravodajských službách a v Národním bezpečnostním úřadu. Dobudování profesionální armády vázne na nedostatku finančních prostředků, což je důsledkem nejen stavu veřejných financí, ale i jejich neefektivního čerpání v minulých letech.

Nemáme-li zůstat jen u kritického hodnocení, je nutné ocenit naši účast v misích, činnost integrovaného záchranného systému a některých policejních složek, zvláště protidrogové centrály. A např. také zásah policie proti neonacistům v Praze.

Návrat k polistopadové historii je případný: už staří Řekové soudili, že úspěšný věštec, nyní prognostik, není ten, kdo dokáže předpovědět věci budoucí, v našem případě bezpečnostní situaci, ale kdo dokáže odvodit správné závěry z událostí minulých, zvláště minulých zcela nedávno.

Bezpečnostní situace vyžaduje odpovědnější přístup

Je patrná složitost a naléhavost současné bezpečnostní situace ve světě a zčásti i v Evropě. To vyžaduje odpovědnější přístup k bezpečnosti. Ačkoli máme řadu světových organizací - OSN, NATO, EU, OBSE, G8 a G20, Mezinárodní měnový fond, Světovou banku a další, tak strategické vládnutí ve světovém měřítku za konkrétními potřebami zaostává. V Centru pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy se tato problematika řeší jako výzkumný úkol. Výsledkem je i publikace Strategické vládnutí a Česká republika. Vedoucí týmu profesor Martin Potůček v ní píše: „Lidstvo nedokáže řídit samo sebe. Rozpoutalo takovou dynamiku nekontrolovaných civilizačních změn, že za ní zavedené způsoby vlády dost beznadějně zaostávají. Jedním z nejnebezpečnějších rysů tohoto vývoje je neznalost nebo ignorování možných dlouhodobých důsledků dnešních rozhodnutí.“

Týká se to nejen globálního vládnutí, ale i našeho strategického řízení. Mnoho rozhodnutí se děje ad hoc, bez teoreticko-politického zázemí. Tento handicap se podařilo na konci minulého desetiletí v roce 1999 zčásti překonat tvorbou Bezpečnostní strategie České republiky, která byla vždy po svou letech, tedy v roce 2001 a 2003, novelizována. I když tyto dokumenty byly obecnějšího charakteru, přesto alespoň vymezovaly rámec, v němž se naše bezpečnostní politika realizovala, zvláště v zahraniční politice. Minulá vláda v roce 2005 již tuto strategii nezaktualizovala a nová vláda na doporučení Bezpečnostní rady státu ji překvapivě akceptovala. Tento stav komplikuje naše vztahy k bezpečnostní politice Evropské unie a Severoatlantické aliance, dále i tvorbu bezpečnostní, obranné, vojenské a jiných strategií a konkrétní rozhodovací procesy. Např. rozpočtovou politiku, tvorbu organizačních struktur, nákup zbraní, velikost a dislokaci vojenských a policejních misí apod.

Radar jako Achillova pata

Nejkritičtěji se nedostatek široce prodiskutovaného teoreticko-politického zázemí, kodifikovaného v příslušném dokumentu, tedy v nové bezpečnostní strategii, projevil ve strategickém rozhodovacím procesu, kterým je dislokace části americké protiraketové obrany na našem území. Záměr umístit u nás radar polarizoval nejen politickou scénu, ale i veřejnost a narušil její soudržnost. Stal se vážným problémem nejen bilaterálním, ale i mezi Spojenými státy a Ruskem, je agendou Severoatlantické aliance i Evropské unie. Pro nás se tím dislokace radaru nestala bilaterální záležitostí, ale jsme závislí na rozhodovacích procesech velmocí a světových organizací.

Potřeba nové bezpečnostní strategie

Aktuálně je nutné v nové Bezpečnostní strategii ČR reagovat i na problémy jiné, na změny v charakteru bezpečnostních hrozeb:

- dochází k vážným problémům v multipolárním světě, kde jednou z alternativ je návrat k bipolaritě s nejasným konečným charakterem,
- hrozí nové kolo zbrojení,
- angažovanost Spojených států a jejich spojenců včetně NATO je v Iráku a v Afghánistánu ve složité situaci,
- NATO a EU na tuto situaci reagují se zpožděním,
- do popředí se aktuálně dostávají problémy energetické bezpečnosti a brzo pravděpodobně i potravinové bezpečnosti,
- stále vážnější jsou problémy životního prostředí, zvláště klimatické změny, na které u nás i jinde neexistuje jednotnější názor, a proto i odpovídající reakce,
- prohloubilo se nebezpečí kybernetického terorismu, jak se např. ukázalo v Estonsku, kde byla vyřazena v podstatě celá internetová síť, což vedlo ke kolapsu státní správy.

Nároky na v pořadí čtvrtou bezpečnostní strategii ČR by měly být následující:

- musí vycházet a být konzistentní se strategickými bezpečnostními dokumenty Severoatlantické aliance a Evropské unie, a to zvláště pokud jde o připravovanou novou strategickou koncepci NATO 2009 a novou evropskou bezpečnostní strategii, kdy bychom se měli orientovat především na primární příčiny bezpečnostních hrozeb a v souladu s tím i prevence, která by neměla být převážně preemptivního charakteru,
- měla by vycházet z hlubší analýzy světového vývoje a vývoje České republiky, jejich bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik,
- měla by být ve srovnání s předcházejícími dokumenty konkrétnější,

- měla by umožnit zpracování obranné, vojenské a jiných strategií a rozhodování o zapojení do misí, struktuře ozbrojených sil a nákupu zbraňových systémů,
- a konečně zajistit komplexní řízení systému bezpečnosti.

Bylo by jistě možné odvodit ze současné bezpečnostní situace i další závěry, ale rozhodující je začít od nové bezpečnostní strategie, která by odpověděla na všechny nejvážnější bezpečnostní výzvy.

V zájmu tvorby státní bezpečnostní politiky by proto měla být schvalována parlamentem.

Priority francouzského předsednictví (2008) v oblasti bezpečnostní politiky EU

H. E. Charles Fries

Dámy a pánové,

Jsem velmi rád a je pro mne ctí, že zde mohu dnes být. Chtěl bych poděkovat Středisku bezpečnostní politiky a jeho řediteli panu Miloši Balabánovi, že mne sem pozvali, abych představil priority budoucího francouzského předsednictví EU v oblasti Evropské bezpečnostní a obranné politiky.

1) Ačkoli program francouzského předsednictví nemá ještě definitivní podobu, Francie již začala v jeho duchu těsně spolupracovat s těmi zeměmi EU, které po ní předsednictví převezmou, tedy s Českou republikou a Švédskem. S jistotou lze již říci, že obrana bude vedle energetiky, klimatických změn a přistěhovalectví jednou z francouzských priorit.

Rád bych také připomněl, jak velmi Francie od nástupu Nicolase Sarkozyho do prezidentského úřadu stojí o to vybudovat si mnohem silnější politické vztahy se střeoevropskými zeměmi. To se týká zejména České republiky, jelikož naše po sobě jdoucí předsednictví EU nám skýtá skvělou příležitost posílit vzájemné vazby ve všech oblastech a na všech úrovních. Tato vůle k vytvoření strategického partnerství byla minulý měsíc potvrzena během oficiální návštěvy ministerského předsedy Topolánka v Paříži. Jsem přesvědčen, že během nadcházejících měsíců budeme s to dát této posílené spolupráci konkrétní podobu, která bude Evropě ku prospěchu.

2) Za několik týdnů bude podepsána Lisabonská smlouva, která by měla Evropě pomoci vymanit se z institucionální slepé uličky a znovu vykročit kupředu. Obzvláště to platí právě pro oblast obrany: budeme mít vysokého představitele pro zahraniční záležitosti a bezpečnost, který posílí zahraniční politiku Evropské unie, budeme mít Evropský útvar pro vnější činnost, díky němuž bude moci Unie účinněji jednat navenek, a konečně, země, které budou mít zájem, dostanou příležitost vytvořit „stálou strukturovanou spolupráci“. Uvedení této smlouvy do praxe tedy poskytne Evropské unii nové nástroje zahraniční a bezpečnostní politiky, díky nimž bude tato politika moci aktivněji reagovat na vnější podněty, bude jasněji vyprofilovaná a

ambicióznější. Je zjevné, že úkolem francouzského předsednictví bude postarat se o vytvoření těchto nástrojů v praxi. To je rovněž jeden z důležitých prvků spolupráce s budoucím českým předsednictvím - zde mám na mysli zejména vytvoření příští společné diplomatické služby.

3) Francie by během svého předsednictví ráda dodala Evropské bezpečnostní a obranné politice nový impuls k rozvoji. Je nicméně zřejmé, že francouzské iniciativy budou muset být předmětem těsné spolupráce s našimi unijními partnery. Proto jsme prohloubili úsilí o to, abychom lépe porozuměli stanoviskům našich partnerů a zapojili je do dialogu. Naším cílem je spolupracovat s každým z nich při respektování jejich odlišného vnímání a dosáhnout politického konsensu, který umožní učinit další kroky vpřed.

Velký význam má již to, čeho se v oblasti EBOP dosáhlo během posledních několika let, protože Evropská unie provedla v tomto období v Evropě, Africe, na Blízkém Východě a v Asii zhruba patnáct civilních a vojenských operací. Tyto zásahy ukazují, že mezi NATO a Evropskou unií neexistuje žádná konkurence či rivalita, ale že se tato dvě uskupení spíše navzájem doplňují.

Francie je přesvědčena, že stavět Unii a NATO proti sobě nemá žádný smysl - potřebujeme obojí. Nechceme, aby si EBOP a NATO navzájem konkurovaly, ale aby spolupůsobily a navzájem umocňovaly své účinky. Spojené státy by měly mít zájem na tom, aby Evropská unie soustředila své síly, zvýšila svou akceschopnost a zorganizovala svou vlastní obranu. Měli bychom postupovat pragmaticky, klást si vysoké cíle, ale vyvarovat se veškerých ideologických předpojatostí a naším hlavním zájmem by měla být bezpečnost západního světa. Francie si přeje, abychom se pohnuli kupředu - k posílení EBOP na straně jedné a k obnově NATO a jeho vztahů s Francií na straně druhé.

4) Během francouzského předsednictví se budeme přednostně věnovat některým konkrétním projektům a budeme při tom vycházet z toho, jaké ponaučení jsme si odnesli z nejrůznějších vojenských operací. Práce, kterou odvede francouzské předsednictví a které se může pak dále věnovat předsednictví české a švédské, se rozhodně bude ubírat tímto směrem. V rámci EBOP jsme si vytyčili čtyři hlavní cíle.

A. Za prvé Francie doufá, že EU POSÍLÍ SVÉ KAPACITY PRO PLÁNOVÁNÍ A PROVÁDĚNÍ OPERACÍ.

Jak víte, v oblasti zvládnání krizí existuje několik variant možného zásahu. V některých krizových situacích zasahuje pouze NATO (například v Kosovu v roce 1999), v jiných se angažuje Evropa s využitím prostředků NATO a na základě mechanismu dohod „Berlín+“ (například v Bosně nebo bývalé jugoslávské republice Makedonii) a konečně existují krizové situace, v nichž Evropa zasahuje zcela samostatně, jako například v roce 2006 v Kongu a nyní v Čadu. Rád bych České republice poděkoval za vyslání tří důstojníků do velitelství operace v Čadu, protože je to poprvé, kdy se Česká republika podílí na samostatné operaci vedené Evropskou unií v Africe.

- Využití principu „framework nation“ má ale svá omezení, zejména pokud jde o rozpočet. Budeme proto muset zajít dále. EU potřebuje v Bruselu a v terénu mít soudržnou strukturu vojenského velení. Takováto struktura by byla zárukou dobré koordinace činnosti civilních a vojenských složek. Francie proto chce, aby operační centrum EU bylo stálé a mohlo plánovat a provádět samostatné vojenské operace.

- Operační centrum by tedy mělo být v provozu stále, měl by se provést nábor dalšího personálu, vytvořit mechanismus pro předběžné formování sil, aby operace mohly být zahajovány rychleji, a jmenovat stálého velitele (evropský protějšek DSACEURa - zástupce vrchního velitele spojeneckých sil NATO v Evropě - jehož místo by bylo vedle předsedy Vojenského výboru). Nechceme v žádném případě vytvářet paralelní struktury k plánovacím strukturám NATO ani konkurovat Shapu; spíše chceme Evropské unii vytvořit podmínky k tomu, aby mohla, pokud to situace vyžaduje, podnikat samostatné akce.

- Za druhé lze operační kapacity EU zlepšit posílením kosmických kapacit evropských zpravodajských služeb, které se podílejí na přípravě a výkonu vojenských a civilních operací v rámci EBOP.

- Konečně, Francie doufá, že během svého předsednictví v EU dosáhne toho, aby spolu při plánování úzce spolupracovaly evropské mnohonárodnostní síly (Eurocorps, EGF...), a zaměří se na jejich použití v evropských operacích.

B. Schopnost evropských sil vzájemně v terénu spolupracovat je v současné době stále nedostatečná. To představuje zásadní brzdu potenciální evropské spolupráce. Druhým cílem našeho předsednictví proto bude ZAJISTIT INTEROPERABILITU EVROPSKÝCH SIL.

- Francie doufá, že se jí prostřednictvím „erasmovsky“ laděného programu podaří vytvořit evropskou koncepci společného výcviku. Tento program umožní „europeanizovat“ výcvik důstojníků organizováním výměnných pobytů. Například mladý student či studentka École militaire de Saint-Cyr, součásti francouzského Coëtquidanu, může pokračovat ve studiu na britské či německé škole nebo ve Vyškově. Následně se pak se může vzdělávat na vysoké škole generálního štábu nebo jiné vojenské škole v další zemi. Vojenská akademie ve Vyškově a brněnská Univerzita obrany by byly součástí takového vojenského Erasmu a já vím, jak živě se české ministerstvo obrany již nyní o tento program zajímá.

- Aby EU mohla hrát v oblasti obrany podstatnou roli, musíme zkvalitnit a zpřehlednit obranné iniciativy evropských států. Doufáme, že se nám podaří stanovit určité cílové částky pro obranné rozpočty. Cílová výše výdajů na obranu může být určena jako procentní podíl z HDP, aniž bude stanoven fixní termín, dokdy je třeba tohoto cíle dosáhnout. Tento náš záměr jde ruku v ruce se „stálou strukturovanou spoluprací“, kterou vytváří nová smlouva. Víme, že jde o obtížný úkol, protože v mnoha členských státech mají výdaje na obranu spíše klesající tendenci, nicméně doufáme, že budeme moci o této otázce diskutovat v ovzduší vzájemné otevřenosti a důvěry.

- Naším posledním záměrem v rámci této priority je provádět více terénních cvičení v reálných podmínkách. Bylo by například velmi užitečné organizovat štábní cvičení, v nich by se prověřovala velitelská struktura bojových uskupení. Francie se velmi zajímá o česko-slovenskou iniciativu a o přípravu česko-slovenského bojového uskupení k pohotovosti v druhé polovině roku 2009. Jsme ochotni se s vámi podělit o své zkušenosti a už jsme Čechům nabídli své odborné zázemí týkající se zvládání krizí a projekce síly v Africe.

C. Třetí prioritou našeho předsednictví bude ROZVOJ EVROPSKÝCH VOJENSKÝCH KAPACIT A EVROPSKÉ ZBROJNÍ POLITIKY.

Chceme během svého předsednictví docílit sdílení obranných prostředků. To znamená, že:

- musíme vybudovat evropské vojenské kapacity, zejména v oblasti družicových systémů a strategické letecké přepravy.

- je třeba zahájit nové programy výzkumu a vývoje k posílení Evropské obranné agentury.

- je třeba realizovat akční plán podpory malých a středních podniků, který by těmto podnikům usnadnil přístup k veřejným zakázkám v oblasti obrany.

D. Naším čtvrtým a posledním cílem bude POSÍLIT KAPACITY EU KE ZVLÁDÁNÍ GLOBÁLNÍCH KRIZÍ A ZKVALITNIT POMOC TŘETÍM ZEMÍM.

Prezident republiky navrhl, aby členové EU společně vypracovali novou Evropskou bezpečnostní strategii. Bude to dobrá příležitost k vymezení našich společných zájmů, zhodnocení hrozeb, kterým Evropa musí čelit, a hledání způsobů, jak na ně reagovat. Francouzská Bílá kniha o bezpečnosti a obraně, která bude zveřejněna v březnu roku 2008, bude příspěvkem k této kolektivní práci v gesci pana Solany.

- Domníváme se, že strategie, která byla přijata v roce 2003, je stále v mnohém relevantní a může nadále sloužit jako velmi solidní základ. Samozřejmě nechceme začínat podruhé zcela od nuly. Máme nicméně za to, že před vstupem nové smlouvy v platnost je třeba původní bezpečnostní strategii aktualizovat a vzít v úvahu vývoj strategického kontextu i připojení 12 nových členských států. Doufáme, že tato nová strategie bude přijata na schůzi Evropské rady v prosinci roku 2008 a že všichni naši partneři a zejména Česká republika se budou na základě návrhů pana Solany moci na její tvorbě podílet.

- Na závěr bych se rád stručně zmínil i o tom, že doufáme v prohloubení strategického partnerství Evropské unie se zeměmi Středomoří a africkými zeměmi.

Francie má během svého předsednictví v EU v úmyslu pomoci těmto zemím se školením a výcvikem personálu v oblasti zvládání krizí a udržování míru.

Jak vidíte, náš program v oblasti Evropské bezpečnostní a obranné politiky je bohatý a ambiciózní. Při rozvíjení jednotlivých výše uvedených projektů chceme úzce spolupracovat se všemi svými partnery v EU a zejména s Českou republikou, s níž jsme již vzájemné styky prohloubili, abychom mohli společně pracovat na sbližování a propojování obranných kapacit a přístupů a umožnit tak další vývoj evropské obrany.

Dámy a pánové, děkuji vám za pozornost.

Proměny NATO a perspektivy bezpečnosti v transatlantickém prostoru

Štefan Füle

Dámy a pánové dobrý den,

v první řadě bych chtěl z tohoto místa poděkovat organizátorům za pozvání a za příležitost promluvit k tomuto prestižnímu auditoriu. Podobné konference jsou velmi cenným příspěvkem k žádoucí celospolečenské diskusi o bezpečnosti nejen České republiky, ale celého euro-atlantického prostoru. Navíc se mnou jistě budete souhlasit, že se v poslední době objevila některá témata, jako např. protiraketová obrana, energetická bezpečnost či kybernetická obrana, která takovou širokou diskusi opravdu potřebují.

Nejprve bych se chtěl zmínit o současném a budoucím bezpečnostním prostředí, dále o aktuálních hrozbách, probíhajících vojenských operacích. Chtěl bych také pohovořit o probíhající transformaci Aliance a její nejbližší budoucnosti, tedy nacházejících summitech.

Bezpečnostní prostředí

Díky své poloze, dobrým sousedským vztahům a členství v NATO a EU se Česká republika nachází v relativně příznivém bezpečnostním prostředí. Členstvím v obou uvedených organizacích jsme na sebe převzali i závazek podílet se konkrétním způsobem na realizaci společné bezpečnostní a obranné politiky. Pro bezpečnost euroatlantického prostoru sehrává zásadní roli udržování a posilování transatlantické vazby, v jejíž bezpečnostně-politické a obranné dimenzi hraje NATO ústřední roli. Výzvy, před kterými stojíme v důsledku vývoje bezpečnostního prostředí, zejména zesilující tendence asymetrických hrozeb, umocněných šířením zbraní hromadného ničení a prostředků jejich dopravy na cíl, vedou k rozšíření spektra úkolů při zajišťování obranyschopnosti a bezpečnosti celého prostoru, včetně ČR. Reakcí na aktuální bezpečnostní hrozby je rovněž proces rozšiřování NATO, jeho vnitřní restrukturalizace a rozvoj schopností.

Ke stabilitě v euroatlantickém prostoru významně přispívají nejen vztahy NATO a EU, ale i vztahy s partnerskými zeměmi za účelem budování kooperativního systému bezpečnosti. S cílem rozšířit bezpečnostní spolupráci **prohlubuje NATO své vztahy s Ruskou federací** a s Ukrajinou, posiluje vztahy s partnerskými zeměmi jak v rámci Rady euroatlantického partnerství (EAPC), tak se zeměmi Středomořského dialogu (Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Maroko, Mauretánie, Tunisko) a Istanbulské iniciativy ke spolupráci (Kuvajt, Katar, Bahrajn, Spojené arabské emiráty). Jedním z ústředních bodů posílené spolupráce je m.j. boj proti terorismu.

Terorismus je nutné i nadále považovat za nejzávažnější bezpečnostní hrozbu. Přičemž teroristické aktivity, s výjimkou státního terorismu, zpravidla nejsou výsledkem působení jiného státu. Teroristické útoky na počátku 21. století ukazují, že **teroristé již nepůsobí lokálně a izolovaně, nýbrž globálně a v zásadě i koordinovaně.** Terorismus ve spojení s extremistickými ideologiemi v kombinaci se šířením ZHN vytváří pro nás a pro naše spojence **hrozbu strategického významu.** Teroristé používají asymetrickou strategii: vyhýbají se přímému střetu, útočí na území jimi definovaných protivníků, přičemž si za objekt svého útoku vybírají převážně civilní cíle. Snaží se používat prostředky s účinky hromadné destrukce, usilují o získání ZHN, používají stále sofistikovanější metody.

Jaký lze očekávat vývoj bezpečnostního prostředí?

Z hodnocení hrozeb vyplývá, že ve střednědobém výhledu není pravděpodobný masivní vojenský útok proti ČR či některému z jejích spojenců. V důsledku souběžného a vzájemně se podporujícího působení řady negativních trendů se však v posledním období bezpečnostní situace na globální úrovni zhoršila, což má následky i pro bezpečnost v euroatlantickém prostoru.

Vedle terorismu bude nejvýznamnějším určujícím faktorem i nadále (*ekonomická*) **globalizace**, která je charakteristická přesuny kapitálu a výměnou informací v celosvětovém měřítku a v reálném čase. Svými dopady ovlivňuje globalizace i vývoj v oblasti životního prostředí, energetické bezpečnosti, vědy a výzkumu, v demografii, sociálních strukturách i mezinárodních vztazích. Změny v těchto oblastech se tak podílejí i na podobě bezpečnostního prostředí.

Předpokládaný **nárůst světové populace na 7,9 miliard lidí v roce 2025**, přičemž většina tohoto přírůstku nastane v rozvojových zemích Afriky, Latinské

Ameriky a Asie, bude doprovázen nekontrolovatelnou urbanizací a s ní spojenými bezpečnostními hrozbami. Nadále porostou migrační tlaky a to jak z venkova do měst, tak i z relativně chudých zemí do rozvinutých. Masová imigrace však vyvolá řadu problémů spojených s integrací přistěhovalců do majoritní společnosti a s vyrovnáním se s jejich pravděpodobnou frustrací z nenaplněných očekávání. Početné komunity nespokojených imigrantů pak mohou vytvářet vhodné prostředí pro infiltraci organizovaného zločinu, mezinárodního terorismu a vypuknutí sociálních bouří.

Další vývoj mezinárodního systému bude charakterizován trvajícím všestrannou převahou Spojených států, byť jejich význam bude na pozadí vzestupu regionálních mocností (EU, Ruska, Číny, Japonska, Indie, Indonésie, Pákistánu a Brazílie) relativně klesat. Možnost vojenské konfrontace mezi těmito mocnostmi je vzhledem k vzájemné provázanosti a závislosti poměrně velmi nízká. Lze předpokládat, že budou spíše hledány cesty k udržení přijatelného *modu vivendi* mezi těmito nejvýznamnějšími aktéry a budou se dále posilovat vazby mezi státy zapojenými do globální ekonomiky. Hlavní roli zde bude sehrávat široké spektrum mezinárodních organizací a multilaterálních dohod.

Oproti tomu bude existovat řada slabých či zcela zhroucených států, jejichž teritorium se stane zdrojem nestability a z ní pramenících hrozeb a rizik. Ty bezprostředně ovlivní bezpečnostní situaci v regionu, ale jejich důsledky se mohou promítat i do značně vzdálených oblastí, což se může stát důvodem k bezpečnostní či humanitární, intervenci.

Narůstá též hrozba šíření zbraní hromadného ničení a jejich nosičů, přičemž existuje možnost, že se tyto zbraně dostanou do rukou nestátních aktérů, vůči nimž lze jen obtížně uplatnit strategii odstrašení.

Bezpečnostní prostředí proto bude vyžadovat častější a rozmanitější reakce na nepředvídatelné hrozby. Ozbrojené síly budou muset být schopny rychle reagovat na nepředvídané situace, působit v oblastech značně vzdálených od jejich mateřské základny, pružně se přizpůsobovat měnícím se podmínkám a plnit široké spektrum úkolů (včetně nevojenských). Vedle toho bude nutné reagovat i na nové typy hrozeb, jakým jsou například energetická bezpečnost či kybernetická obrana.

Globálně provázané bezpečnostní prostředí a komplexita úkolů přesahující možnosti ozbrojených sil většiny států světa si tak bude stále více vynucovat **internacionalizaci obrany** prostřednictvím mezinárodních vojenských operací pod vedením OSN, regionálních organizací (NATO, EU, AU, OBSE apod.) či *ad hoc* ustavených koalicí.

Transformace NATO

Věnoval jsem popisu současného i budoucího bezpečnostního prostředí tolik prostoru proto, abychom lépe pochopili proč a jak na tento vývoj reaguje nejsilnější politicko-vojenská organizace současnosti: Severoatlantická aliance. Její adaptace na nové geopolitické prostředí probíhá de facto již od devadesátých let minulého století a je charakteristická tzv. **třemi „new“**: noví členové, nové vztahy a nové schopnosti.

I když článek 10 Washingtonské smlouvy platil po celou dobu existence NATO a probíhala podle něj všechna předchozí rozšiřování (z tak zvané „starých“ členů vstoupilo do Aliance v roce 1982 Španělsko), svůj záměr, resp. **připravenost přijímat další členy** ze střední a východní Evropy deklarovala Aliance až v roce 1994 přijetím konceptu Partnerství pro mír a o rok později svoji Studii o rozšíření, ve které poprvé jasně definovala **kritéria pro nové adepty** na členství. Od této doby se NATO rozšířilo celkem o 10 nových členů, zcela změnilo svoji tvář a daleko za své původní hranice posunulo prostor bezpečnosti a stability. Dalo by se bez přehánění říci, že NATO, do kterého jsme se hlásili počátkem devadesátých let je jiné než NATO současnosti.

Významným a trvalým rysem architektury evropské bezpečnosti se stal i **program Partnerství pro mír**, který se zaměřuje především na obrannou spolupráci. Specifickou roli v partnerských vztazích Aliance hrají **Rusko a Ukrajina**. Jejich vliv na bezpečnost v Evropě je významná a tomu také odpovídá jejich postavení v rámci partnerských vztahů NATO. Jestliže o partnerských vztazích Aliance můžeme obecně říci, že vytváří jakýsi **rámec pro budování bezpečné a stabilní Evropy**, o vztazích s Ruskem a Ukrajinou to platí dvojnásob. Těsnější vztahy s těmito státy, při kterých Aliance pomáhá zejména v oblasti obranných reforem, slouží i širšímu zájmu všech ostatních států v euroatlantické oblasti.

Součástí kooperativního přístupu Aliance k bezpečnosti je i Středomořský dialog. Je založen na přesvědčení, že bezpečnost v Evropě úzce souvisí s bezpečností a stabilitou ve Středomoří, které je jednou ze součástí architektury evropské bezpečnosti.

Získávání nových schopností je třetí a pravděpodobně **nejsložitější součástí** adaptace Aliance na nové bezpečnostní prostředí a nové hrozby. Na pražském summitu NATO se vlajkovou lodí transformace stala iniciativa ke schopnostem (PCC), která následně „rozkvetla“ do více než 440 různých projektů. Její roli však záhy převzal nový projekt - **vybudování sil rychlé reakce (NRF)**. Nesmíme také zapomenout na další transformační prvky přijaté na pražském summitu: obranu proti zbraním hromadného ničení, protiraketovou obranu a revizi velitelské struktury NATO. Je však nutné si přiznat, že s největšími výzvami se potýkáme u NRF a posledně jmenované revizi velitelské struktury. V krátkosti připomenu jejich hlavní rysy.

Konec studené války a změna bezpečnostního prostředí vedly nejen ke **snižování a restrukturalizaci spojeneckých vojenských sil** jako celku, ale i k nutnosti zredukovat a změnit velitelskou strukturu NATO. Ta stávající odpovídala poměru sil z doby studené války a proto bylo přijato rozhodnutí o její 30% redukci. Tento veskrze praktický a nové situaci odpovídající záměr však narazil na **problémy politické**. Každý členský stát, na jehož území se nacházel některý z elementů integrované vojenské struktury se intenzivním způsobem bránil jejímu zrušení. Důvodem byla nejenom **prestiž mít na svém území vlajku NATO**, ale i možnost čerpat finance ze společných rozpočtů, zaměstnat místní personál a také ekonomický přínos plynoucí ze zvýšené spotřeby, poskytovaných služeb a podobně. Za situace, kdy je nutné každé rozhodnutí přijímat konsensuálně, je velmi snadné věci blokovat a dotčené státy této možnosti bohatě využívají. Proto jsme ještě zdaleka nedosáhli požadované redukce a v současné době jsme někde v polovině tohoto složitého procesu.

Rozhodnutí vybudovat **síly rychlé reakce, známé jako NRF (NATO Response Forces)**, bylo praktickou odpovědí na vznik nové bezpečnostní situace a potřeby rychlé reakce na krizové situace prostřednictvím expedičních schopností. Připomínám, že v deklaraci přijaté na pražském summitu, ve které Aliance prohlašuje, že bude zasahovat kdekoliv to bude třeba. Vykročila tím za hranice euroatlantického prostoru, definovaného Washingtonskou smlouvou. NRF

představuje kontingent sil rychlé reakci v počtu 25 000, schopný vést operace v celém spektru aliančních misí, s pohotovostí do 5 dnů a udržitelných 30 dnů. Počátečních operačních schopností bylo dosaženo v roce 2004 a konečné byly deklarovány na listopadovém summitu v Rize v roce 2006. Za celou dobu své existence byly NRF použity pouze jednou a to v případě katastrofálního zemětřesení v Pákistánu koncem roku 2005, kde byly použity některé jeho ženijní elementy.

Potud holá fakta. Praxe ale ukázala, že se tento záměr, který se v rámci NATO stal nositelem a katalyzátorem transformace, **naplňuje jen velmi obtížně**. Za hlavní důvod považujeme jednak „vysoké operační tempo“ nebo-li značné množství jednotek, které mají jednotlivé členské státy vázány v probíhajících operacích a pro NRF již nemají kapacitu, ale určitou roli tu hraje i nedostatek politické vůle, a to zejména kvůli financím, které je nutné pro případné nasazení NRF alokovat. Na problémy s naplňováním jednotlivých rotací NRF jsme prozatím reagovali rozhodnutím o **dočasném snížení počtu jednotek**, které budou alokovány do každého z rotačních cyklů s tím, že v případě použití NRF bude potřebný počet sil **dodatečně vygenerován „na míru“ podle povahy operace**. Tedy průběžně nebude v pohotovostním „stand by“ režimu celých 25 000, ale kontingent menší. Toto rozhodnutí bylo přijato teprve nedávno a tak zatím uvidíme, jak se v praxi osvědčí.

V době o které mluvím nebyla **protiraketová obrana** tak horkým tématem jako dnes. Pravdou je, že ne všichni spojenci vnímali naléhavost hrozeb stejně a tak se přijatelným kompromisem na pražském summitu stalo pro všechny rozhodnutí o vypracování tak zvané **Studie proveditelnosti (Feasibility Study)**. Byla dokončena v létě 2006 se závěrem, že protiraketová obrana území členských států NATO je možná a dále navrhovala jednotlivé fáze jejího budování v závislosti na dostupnosti finančních prostředků. Cena za úplnou a maximální obranu se měla vyšplhat na deset miliard EURO. Celou situaci však změnilo rozhodnutí Spojených států vybudovat v Evropě třetí, evropský pilíř své protiraketové obrany, který by současně chránil území některých členských států. Toto rozhodnutí **změnilo původní zadání pro zpracování Studie**. Ta totiž počítala s tím, že Aliance vybuduje protiraketovou obranu sama. Nyní, po vybudování evropského pilíře, bude třeba zajistit obranu jen tak zvaných „bílých míst“, tedy těch území, která americká obrana nepokryje. Jakým způsobem to provedeme, tedy jak propojíme evropský pilíř americké protiraketové obrany s alianční, ještě rozhodnuto nebylo. Očekáváme však, že nejbližší summit v Bukurešti posune rozhodování kupředu.

Než přejdu k další části svého vystoupení, operacím, dovoluji mi několik slov o tak zvané „nové agendě“, související nejen s novými hrozbami, které se před námi v poslední době objevují, ale pramenící i z našich zkušeností z operací. Jsou jimi energetická bezpečnost, kybernetická obrana, komplexní přístup (Comprehensive Approach) a veřejná diplomacie.

Téma **energetické bezpečnosti** vystoupilo do popředí na počátku roku 2006 v souvislosti s rusko-ukrajinským sporem o dodávky plynu. Tento spor upozornil nejen na ekonomickou, ale též na bezpečnostní rovinu této věci. Díky tomu tak byla jedna z pasáží deklarace řížského summitu věnována - vůbec poprvé v historii NATO - problematice energetické bezpečnosti. Deklarace nejen zdůrazňuje **přímou vazbu mezi bezpečnostními zájmy NATO a narušením toku životně důležitých zdrojů**, ale hlavně formuluje zadání pro alianční orgány, aby konzultovaly o rizicích na poli energetické bezpečnosti. Účelem konzultací je definovat oblasti, v nichž NATO může uplatnit svoji přidanou hodnotu při zajištění bezpečnostních zájmů spojenců. V aliančním kontextu znamená výše uvedené zadání především (byť ne výlučně) soustředění se na oblast **možných vojenských rizik pro kritickou infrastrukturu** (zařízení na skladování, přepravu a výrobu energie). Vojenské orgány NATO v současné době zpracovávají hodnocení těchto rizik, které by mělo být prvním krokem při formulování koherentní politiky Aliance v této oblasti.

Po nedávném internetovém napadení Estonska se **kybernetická obrana** stala jedním z viditelných elementů pokračující obranné transformace a zabývali se jí na svém posledním jednání v Noordwijku i ministři obrany. Napadení informačních systémů může vážně ohrozit výkon základních funkcí státu, včetně zajištění obrany. I když je zřejmé, že hlavní tíhu odpovědnosti nenesou resorty obrany, nemůže Aliance problém kybernetické obrany ignorovat. **Současné obranné systémy jsou na elektronice životně závislé** a proto je nutné postarat se o jejich adekvátní ochranu před případným napadením a to nejen na rovině národní, ale i alianční. Aliance prozatím nemá všeobecnou strategii kybernetické obrany a proto jedno z rozhodnutí ministrů obrany směřuje k jejímu vypracování.

Komplexní přístup je velmi mladou alianční disciplínou. Její naléhavost v plné síle ukázala probíhající operace ISAF v Afghánistánu. O co jde? **Severoatlantická aliance**, jako nejsilnější politicko-vojenské uskupení současnosti,

nemá v podstatě žádného konkurenta. Disponujeme značnými prostředky a schopnostmi. Příklad Afghánistánu však ukazuje, že to v dnešní době nemusí stačit. **Za vojenským vítězstvím totiž musí následovat stabilizace, rekonstrukce a rozvoj.** Jistě mi dáte zapravdu, že to není až tak čistě vojenský úkol, ale že se k jeho realizaci musí spojit všichni příslušní „hráči“. Tedy OSN, EU, Světová banka, nevládní a humanitární organizace. Jejich úsilí je nutné nějakým způsobem koordinovat, organizace musí spolupracovat, pomáhat si. Na první pohled se to zdá jednoduché, ale není. Někdo se musí ujmout role koordinátora. V případě Afghánistánu např. myslíme, že by to měla být OSN. Je také nutné vytvořit pravidla na **propojení vojenského prvku s civilním**, což také není vždy jednoduché. Nicméně na této věci usilovně pracujeme, bez tohoto komplexního přístupu nebude v budoucnosti možné vést úspěšně žádnou operaci.

Pokud jde o **veřejnou diplomacii**, nebo chcete-li komunikační strategii, i zde pocházejí naše nejnovější poznatky z operace ISAF. **Současné, ale i budoucí vojenské operace se bez efektivní veřejné diplomacie neobejdou.** Výmluvně o tom hovoří naše zkušenosti z Afghánistánu. Vojensky zvládaná část operace a následné civilní (rekonstrukční a rozvojové) aktivity nejsou dostatečně komunikovány („prodávány“) jak místní, tak i alianční veřejnosti. Říkáme tomu, že **je nutné vyhrát srdce a duše místního obyvatelstva** (to win hearts and minds). Je to důležitá součást současných operací krizového managementu, je to součást komplexního přístupu, která může významně přiblížit okamžik, kdy bude možné operaci ukončit, tzv. „exit strategy“. Její význam narůstá také díky rychle se měnícímu mediálnímu prostředí s převahou elektronických médií, které působí 24/7. Je proto nutné **považovat veřejnou diplomacii jako jednu z vojenských schopností**, systematicky ji budovat, a to se všemi souvisejícími technickými prostředky a potřebným personálem. V případě Armády České republiky si nejsem jist, že tomu tak je. Veřejná diplomacie, to není jen zřízení funkce mluvčího příslušné vojenské jednotky.

Operace NATO

Tím jsme se dostali k další části mého vystoupení, ve které bych se chtěl zmínit o některých operacích, které v současné době vedeme. Je jich celkem pět: tou nejdůležitější je pro nás operace ISAF v Afghánistánu, dále pak KFOR v Kosovu, dále vedeme námořní operaci Aktive Endeavour ve Středomoří, operaci chránící vzdušný prostor baltských států, -tzv. airpolicing a nakonec operaci v Sudánu, kde

logisticky pomáháme Africké unii v Dárfuru. Není toho málo, ale jak jsem již uvedl, **absolutní prioritou je operace ISAF a dále KFOR.**

Kosovo samotné čeká v tuto chvíli na rozuzlení složitých jednání o svém statutu. Je to velmi citlivá záležitost, která může skončit i jednostranným vyhlášením samostatnosti Kosova či přijetím původního Ahtisaariho plánu. V každém případě bude konečné řešení provázeno zvýšením napětí, které může být provázeno incidenty a nepokoji. Mohu vás však ubezpečit, že **jsme na všechny eventuality dobře připraveni** a disponujeme i potřebnými rezervními silami.

V Afghánistánu je situace poněkud jiná. Dlouhodobě se tu potýkáme s některými nedostatky ve schopnostech. Zejména se jedná o manévrovací pozemní síly, vzdušné síly - vrtulníky i letadla, schází nám týmy pro výcvik Afghánské národní armády, tzv. OMLT (Operational Mentoring and Liaison Teams). Přesto se nám vojensky více méně daří a hlavní problémy jsou spíše v oblasti rekonstrukčních a rozvojových aktivit a v práci s afghánskou veřejností. **Citlivou otázkou jsou civilní ztráty.** Dochází k nim v každém ozbrojeném konfliktu, ale málo kdo ví, že **v případě Afghánistánu jich je víc než 80% z nich dílem Talibanu,** který zabíjí své vlastní obyvatele, aby je pak mohl následně vydávat za oběti alianční operace. Nám stále schází **dostatek schopností uvádět věci na pravou míru,** na rozdíl od Talibanu, který postupuje velmi promyšleně a efektivně. Jedno je jisté, v Afghánistánu budeme působit ještě dlouho. Země potřebuje obrovskou pomoc, nejenom materiální, ale i v oblasti vzdělávání. I když naše vojenská přítomnost nemusí být v budoucnosti tak masivní jako dnes, i nadále **bude nutné této zemi pomáhat po všech stránkách.** To je také jeden z důvodů proč jsme se rozhodli koncentrovat naše působení do jednoho místa a převzít odpovědnost za rozvoj provincie Loghar.

Afghánistán je typickým příkladem nové Aliance: působíme za hranicemi euro-atlantického prostoru, plníme úkoly nejen vojenské, ale i civilní, rekonstrukční a rozvojové, zabýváme se vztahy s místními obyvateli, pracujeme s médii, vytváříme prostředí, které ovlivňuje a hlavně bude ovlivňovat bezpečnostní prostředí v celém regionu. To vše jsou atributy, charakteristické pro Alianci 21. století.

Budoucnost NATO

Tím se dostávám k poslední části svého vystoupení, k Alianci nejbližší budoucnosti, k Alianci takové, jakou bychom ji chtěli vidět po příštích dvou summitech - v Bukurešti 2008 a v roce 2009, kdy oslavíme 60. výročí vzniku NATO. Co od nich očekáváme? V první řadě budeme požadovat **potvrzení nedělitelnosti**

alianční bezpečnosti, potvrzení základního účelu NATO jako organizace, jejímž základním účelem je poskytování kolektivní obrany v dikci článku 5 Washingtonské smlouvy. Od roku 1989 ušlo NATO veliký kus cesty, nicméně jsme přesvědčeni, že **potvrdilo oprávněnost své existence**. Nemůže ale ignorovat rychle se vyvíjející bezpečnostní prostředí a musí reagovat na nové výzvy jak jsem o nich dnes mluvil. Nejedná se jen o novou agendu, kde nás bude eminentně zajímat protiraketová obrana, ale zejména o **celkové zarámování NATO do bezpečnostního systému 21. století**. Bezpochyby k tomu patří i jeho další rozšiřování. Bez něho si nedovedeme představit další budoucnost Aliance. Bezpečnostní vakuum nesmí existovat. Dříve či později musí být vyplněno a nám by mělo velmi záležet na tom, aby to bylo NATO, které jej vyplní. Protože přináší transformaci, demokracii, právní stát a v neposlední řadě i stabilitu. To platí o třech možných kandidátech na členství. Dalším významným prvkem ve vývoji NATO bude jistě **nová Strategická koncepce**. Ta současná byla přijata na Washingtonském summitu v roce 1999. Od té doby došlo k takovým změnám, že nediskutujeme o tom, zda novou Strategickou koncepci potřebujeme či nikoliv, ale kdy o ní začneme jednat. S ohledem na prezidentské volby v Americe to pravděpodobně nebude dříve, než při výročním summitu v Berlíně 2009. S vědomím francouzských ambicí přijmout v průběhu jejího předsednictví EU v první polovině roku 2009 novou Bezpečnostní strategii Evropské unie, to jistě bude zajímavý proces.

Dámy a pánové, doufám, že mé vystoupení přispělo do očekávané diskuse, ve které jsem připraven odpovědět na každou otázku. Děkuji za pozornost.

Bezpečnost, v níž jde o lidi (o konceptu *Human Security*)

PhDr. Pavel Seiffter

Dokument, který se jmenuje The Human Security Doctrine, byl předán Javieru Solanovi v roce 2004. Bývalý generální tajemník NATO a nyní nejvyšší představitel EU pro zahraniční politiku potřeboval reflexi pro tehdy ještě čerstvou Evropskou bezpečnostní strategii z pohledu probíhající debaty o tzv. Lidské bezpečnosti. Od té doby se mnohé událo, uvažování o bezpečnostní strategii se na obou březích Atlantiku posunulo. Solanovi byla začátkem měsíce předána nová studie o evropském přístupu k bezpečnosti.¹, která reflektuje zkušenosti posledních tří let.

Stejně jako barcelonská doktrína i madridská zpráva se drží konceptu Human Security. Jak tomuto pojmu rozumět?² Definicí Human Security je řada, ale v zásadě platí, že v naší civilizaci (před deseti lety bychom ještě bez váhání řekli - západní) hledáme takovou podobu bezpečnosti, v níž jde o lidi (“security as though people mattered”). Název i idea sama nevznikly v Evropě, vznikly původně jinde - jako akademická debata, a pak jako politické koncepty z japonského popudu pro OSN³ a v Kanadě. V realitě je mu ale nejbližší asi právě Evropa.

Všechny varianty konceptu HS se shodují na liberálním principu, že primárním cílem je ochrana člověka, tj. člověka individuálního. Na čem se už neshodnou, je před jakými ohroženími má být tento občan a člověk bráněn a chráněn.⁴ Zastánci širokého pojetí sem zahrnují také hlad, nemoci a přírodní katastrofy neboť ty zabíjejí mnohem více lidí než válka, genocida a terorismus dohromady. Kritici namítají, že se tu nabízí jen co by se stát mělo, zatímco není tak docela jasné, jak by se to realisticky stát mohlo. Založit Fond OSN nebo Poradní výbor OSN k tomu

¹ *The European Way of Security, The Madrid Report of the Human Security Study Group, Nov. 2007, která byla vypracována na žádost finského předsednictví EU v roce 2006.*

² Nejde tolik o název. Důležitý je obsah. Český se navíc tento název těžko překládá. Jazyk se brání překladu, protože při hegemonii amerického bezpečnostního *myšlení* v Čechách žádné vlastní není k dispozici. Pro tento fakt je irelevantní, jestli takovou hegemonii vnímáme jako benigní.

³ V OSN 2001 – členové komise Sadako Ogata, Amartya Sen, Lakhdar Brahimi, Bronislaw Geremek

⁴ Českému pohledu neujde, že mezi pěti hrozbami, které vypočítává Evropská bezpečnostní strategie, schází ta šestá – agresivní nedemokratický stát v blízkém sousedství. To je ovšem ohrožení typu národní bezpečnosti.

nestáčí. Zastánci užšího pojetí se soustřeďují na ochranu před násilím. Ale i oni uznávají, že tato ohrožení jsou úzce spjata s bídou, nedostatečností států, a vypjatými až extrémními formami sociální, ekonomické a politické nerovnosti, takže ony dva přístupy se nutně nevylučují.⁵

Barcelonská i nedávná Madridská zpráva pro Solanu patří spíše do kategorie užšího pojetí HS⁶. Soustřeďuje se totiž hlavně na regionální konflikty a na situace, v nichž nefunguje stát. Jsou to situace vážného ne - bezpečí, v nichž přichází v úvahu zásah evropských sil.⁷ Pro reálné situace máme už peacekeeping, ozbrojené intervence a rozvojovou pomoc. To ale nestačí. Jednak takovým akcím schází celistvost a tedy dostatečná účinnost, jednak se málo ujímají konkrétního člověka. Ten se v nich dostává až na druhé místo za jinými cíli. Jinými slovy, v klasickém peacekeeping je hlavní obecně mír a stabilita, a v klasické militární intervenci má před člověkem přednost vítězství.

Šest principů

Barcelonská doktrína hovoří o souboru principů, které mají pomoci definovat a propojit cíle a metody operací, které bychom zahrnuli pod pojem Human Security. Principů bylo původně sedm, Madridská zpráva je seřadila nakonec do šesti. Podstatně je, že dohromady tvoří celek.

Šest principů doktríny lidské bezpečnosti

- 1. lidská práva především**
- 2. legitimní politická správa**

⁵ Viz Human Security Report 2005, Oxford 2006. Překvapivě dokumentuje reálný pokles násilí a válek 1988-2001, přes masakry v Ruandě, Srebrenici a jinde (o 80%). Dokonce i migrace podle této zprávy mezi lety 1992 až 2003 poklesla o 43% (irácká válka není ještě zahrnuta). Terorismus v posledních 30 letech zabil v průměru méně než 1000 lidí ročně. Počet usmrcených ve vojenských konfliktech činil v roce 1950 průměrně 38 000 lidí za rok; v roce 2002 byl průměr 600 mrtvých.

Po roce 2003 se křivky odpovídajících čísel ovšem začaly zvedat.

⁶ Human Security Doctrine, Barcelona 2004; A European Way of Security, Madrid 2007

⁷ Ponejvíce se jedná o tzv. Petersbergské úkoly (1991), které pak byly zahrnuty do Amsterodamské smlouvy v r. 1997.

3. Princip bottom-up: občanská společnost a lidé v místě jako součást řešení

4. multilateralismus

5. integrovaný regionální přístup

6. jasné a transparentní strategické zadání

Z těchto principů jsou lidská práva uváděna na prvním místě, protože jsou jádrem konceptu Lidské a občanské bezpečnosti. Legitimní politická moc či správa je uvedena hned poté, protože bez ní takovou bezpečnost vůbec nejde budovat. Potřeba jasného a transparentního strategického zadání je uvedena na závěr, protože zahrnuje všechny předchozí body.

1. Lidská práva v první řadě

Princip lidských a občanských práv jako jádra celé koncepce není tak samozřejmý, jak by se na první pohled zdálo. Ochrana civilistů, občanů, zkrátka lidí, je totiž vyšším zadáním než porážka nepřítele. Princip lidských práv se týká bezpečí, důstojnosti a materiálních podmínek života lidí a komunit, v nichž žijí. Jde o okamžitě fyzické ohrožení, ale také o materiální nouzi. Zajištění těchto věcí je hlavním úkolem - daleko více než jen vojenské vítězství nebo potlačení násilí pro danou chvíli.⁸

2. Legitimní politická moc

Legitimní úřední správa má důvěru obyvatelstva, je odpovědná za vládu zákona a za respektování lidských práv. Tento princip znamená, že jakákoli vnější intervence musí pracovat k nastolení legitimní politické autority, zajištěnou státem, mezinárodní institucí anebo místní, městskou či regionální správou. Musí vytvořit podmínky pro politický proces jako cesty k ustavení takové správy. Musí podpořit její schopnost garantovat materiální potřeby lidí. Musí pomoci zavést právo a spravedlnost. Je důležité, aby vnější intervence sama byla viděna jako legitimní jak v místě samém tak i v rámci mezinárodního společenství.

Problematika lidských práv vůbec by v Česku potřebovala po letech novou zásadní diskusi. S představami 80.let už nevystačíme a v evropském kontextu. Ve změněném politickém prostředí je mnohé u nás redukováno, revidováno a zpochybňováno, od univerzálnosti lidských práv přes práva t.zv. sociální až po jejich utilitárnost vůbec.

3. Princip bottom-up

Nejde jen o to naklonit si místní obyvatelstvo (“hearts and minds”) ani o to, získat lepší vhled do situace. Jde také o to dodat sílu ohroženým komunitám a společnosti, aby mohly samy vytvářet podmínky pro mír a stabilitu. To znamená nezaměřovat se výlučně na politické vůdce nebo na ty, kteří drží v rukou zbraň, spíše ale na občanskou společnost, na ženy, na mladé lidi, a podržet je jako svébytné aktéry procesu.⁹

4. Multilateralismus

Také tento princip se týká legitimacy a odlišuje koncept Human Security od konceptu neokolonialismu. Pokud jde o EU a evropské státy, měly by pracovat v kontextu jiných mezinárodních a regionálních sil, tj. organizací, států a nevládních aktérů. Koncept Human Security předpokládá zapojení do rámce mezinárodního práva, znamená také vytvářet obecně sdílená pravidla a normy a řešit problémy s pomocí takového řádu a kooperace. Vyplývá z toho konečně lepší dělba úloh a větší koherentnost.

5. Regionální přístup

Při hledání řešení máme sklon soustředit se na ty konkrétní země nebo území, kde ke krizi došlo. Ta se ovšem přelévá přes hranice útekem obyvatelstva, skrze mezinárodní zločinecké sítě a různými dalšími způsoby. Musíme tedy uvažovat regionálně a uvědomit si, že je důležité systematicky integrovat do našich řešení a akcí regionální rozměr a nezanedbat to, co se děje v sousedních zemích.

6. Jasná a transparentní zadání

Tento bod vychází ze zkušenosti, které byly nasbírány v dosavadních misích. Ukazuje se, jak je důležité, aby EU kdykoli ve světě zasahuje, činila tak s jasným legálním mandátem a s dobře provázanou celkovou strategií. Navíc, kdykoli budou evropské bezpečnostní síly vyslány do krizových oblastí, musí být vyjasněny vazby mezi těmi, co rozhodují politicky a těmi, kteří jsou v akci. Konečná kontrola nad

⁹ Javier Solana při debatě na LSE v Londýně v r. 2005 upozornil na problém: jak najít ty správné spolupracovníky na oné úrovni “dole” a vyhnout se těm zavádějícím?

operacemi musí být politická a zásadně všechny vnější akce EU by měly být pod civilním vedením.

Kritika konceptu

Za tři roky od publikace Barcelonské zprávy byl zaznamenán dvojitý druh kritických výtek. Někteří kritici tu vidí jakousi zástěrku pro novodobý imperialismus a pro způsob, jak ospravedlnit intervencionismus anebo dokonce nový evropský obrat k militarismu. Jiní tvrdí něco úplně opačného, totiž že koncept je bezzubý, rozmlžený, měkký, a tudíž pro tvrdou realitu konfliktu nepoužitelný.

Recept, který nabízí Madridská zpráva, ale není “měkký”. Je ve skutečnosti založen na “tvrdé” bezpečnosti. Jedná se tu o obranu individuálních lidí, civilistů, občanů, a také komunit v podmínkách krize. To někdy - spíše často - vyžaduje použití vojenské síly a může to být pro vojáky i nebezpečnější než konvenční způsob vedení války. Nevylučuje to ale, ba naopak předpokládá soustředit se současně na cíle a metody, které jsou civilní a politické (“nekinetické”, jak praví militární žargon) a které zavádějí do krizového prostoru právo a řád.

Pokud se týká výtky z druhé strany, z přípravy neo-imperialistických intervencí, ani ta není na místě. Odlišnost od takového způsobu intervence spočívá přinejmenším ve dvojitě: v multilaterálním zarámování a ve způsobu, jakým se vojenská síla použije. Tento způsob není totožný s tradičním konvenčním válečnictvím (v němž jde o porážku nepřítele či povstalců) nebo peace-keepingem (v němž jde o oddělení válčících stran a stabilizaci). Vojenská síla se tu má použít - jak už bylo řečeno - k obraně a ochraně místních civilistů, občanů, aby byly položeny a ochráněny základy vlády zákona a aby byli zajati či zneškodněni ti, kteří tento řád chtějí ničit. Mimochodem - stanovit podmínky, za nichž se vojenské síly použijí, pomůže rozptýlit obavy těch, kteří se obávají, že z Evropy má být vytvořena nová militární velmoc s imperiálními ambicemi.

Tím jsme se dotkli otázky, která se klade vůči bezpečnostním plánům EU také u nás v Čechách. K čemu potřebujeme zvláštní evropskou bezpečnost? Je pravda, že v současném stavu je Evropa mentálně rozpolcená mezi alianční bezpečnosti včerejška a nejasným bezpečnostním pořádkem zítřka. Na druhou stranu je ale také

pravda, že v evropském přístupu tušíme jakési odlišnosti, cosi vlastního. Otázka nezní zdá se EU vůbec má zabývat evropskou bezpečností či ne (tuto debatu má už za sebou), ale **jaké** jsou tušené obrysy její budoucí podoby. Jde tudíž zároveň o popis i o recept.

Pochybnosti o potřebě konceptu Lidské bezpečnosti se objevují hlavně v oficiálních evropských establishmentech, národních i bruselských. Říkají - “my Human Security už dávno děláme, jen tomu tak neříkáme” nebo - “Human Security, to je jakési lidskoprávní mlžení, není to nic praktického a reálného”. Tradiční pojetí národní obrany (nověji bezpečnosti) je zabudováno do evropských ministerstev zahraničí a obrany jak Maginotova linie. Jakékoliv alternativy se jeví jako utopické a zavádějící.

Pravda je, že se v misích EU pod hlavičkou “crisis management”, “military-civil co-operation” nebo “conflict prevention”[□] dělá mnohé z toho, o čem mluví koncept Lidské bezpečnosti. “*Crisis management*” je o stabilizaci konfliktů, Lidská bezpečnost chce nadto řešit věci jako zločinnost, porušování lidských práv, nezaměstnanost, slabé veřejné služby, spravedlnost a tím dát misi celistvou perspektivu. “*Conflict Prevention*” snižuje pravděpodobnost opakování krizí a obsahuje i principy “bottom-up” a “effective multilateralism”. Trpí ale tendencí dělit situaci na fáze a jim odpovídající instrumenty, zatímco účinnější je neodkládat, nedělit, vidět úkoly strukturálně. Jde o faktory, které v kterékoli fázi mají schopnost krizi živit a v postkrizové situaci připravovat její nový cyklus. Prvek “*civil-military co-operation*” byl pojat do návrhu Barcelonské zprávy na vytvoření zvláštní vojensko-civilní jednotky. Opět: nejde jen o koordinaci, synergii, integraci. Jde také o to *proč* a *jak* jsou civilní a militární složky kombinovány, jde o koherenci cílů a metod. Humanitární a rozvojové organizace pochopitelně nechtějí být spojovány s vojskem, trvají na tom, že jsou nezávislé na bojujících stranách a potřebují jimi být takto vnímány, aby mohly pracovat. Jsou ale závislé na “humanitárním prostoru”, který měli v klasických válkách. Dnes je všechno jinak, a s tím, jak se cílem útoku stali civilisté, tento prostor mizí, útočí se dokonce už na samotné členy nezávislých organizací. Proto úkolem vojáků je také bránit nebo budovat tento prostor. Spolupráci a koordinaci vojáků a civilistů je tedy nutno promyslet nově.

Celkově vzato, promyšlený koncept Human Security umožňuje zpřesňovat a pospojovat mnohé z toho, co už se dělá pod různými hlavičkami v občas rozporných dokumentech a pod občas nespojitým řízením institucemi EU. Chce nabídnout celkový diskursivní i operační rámec tomu, co EU už zkouší dělat. Jde konec konců o realističtější a účinnější přístup než který nabízí tradiční způsob použití vojenské síly nebo jednoduché připojení civilních prvků k vojenskému peacekeepingu.

Evropské mise a šest principů HS

V roce 2003 chtěla bezpečnostní strategie EU mít “bezpečnou Evropu v lepším světě”. Od toho jsme daleko, nicméně za poslední čtyři roky se mnohé událo - a to navzdory debaklu Ústavní smlouvy v roce 2005. Zaprvé, členské státy projevily vůli jednat společně v odpovědi na krize jako v Libanonu nebo v Kongu anebo na přírodní katastrofu v Indonésii (Aceh). Zároveň se podílely na budování evropských bezpečnostních institucí a sil, které jsou k akcí potřebné. Evropa už disponuje spektrem vojenských a civilních sil a rostoucím zázemím plánování, vyzbrojení a výcviku.¹⁰ Od roku 2004 je k dispozici také Evropská zbrojní agentura (EDA), soustřeďující problematiku výzbroje a zbrojního průmyslu.

Civilní síly ESDP jsou již také slušně vybudovány. Na 900 civilistů je nasazeno v misích, navíc jsou k dispozici tzv. CRTs (Civil Response Teams), což jsou skupiny vycvičených expertů pro rychlé nasazení. Tyto civilní síly mají svou plánovací strukturu (CPCC) s civilním velitelem a se skupinou pro koordinaci mezi civilní a vojenskou složkou. Prolnutí rozličných profesních kultur ve společném operačním rámci samozřejmě stále představuje nadmíru složitý problém. Na základě zkušenosti z misí (zejména v Aceh) se EU učí jak rychleji uvolňovat finance pro operace a konečně na základě dosavadních zkušenosti se mise v poslední době cíleně zaměřují také na lidská práva a na problematiku žen.

To vše dohromady se již na míle vzdálilo od evropské nemohoucnosti před patnácti, deseti či ještě pěti lety, kdy si Evropa nevěděla rady s krizemi na Balkáně, Blízkém a Středním východě. Máme tu ale nový problém. V jádru bezpečnostní ideje ESDP je totiž schovaná podstatná nejasnost, jakási dvojznačnost, týkající se její

¹⁰ 13 tzv. evropských “battlegroups” s 15 000 vojáky k nasazení do 10 dnů a schopných operací v trvání do čtyř měsíců má svá velitelství a jsou zajištěna logisticky i schopností dopravy do místa krize. EU má od roku 2007 vlastní Operační Centrum v Bruselu pro samostatné plánování

skutečně ambice. Ačkoliv většina misí ESDP jsou civilní operace, nejradikálnější změna se přece jen týká budování sil vojenských včetně technologické a industriální báze. To má své důsledky pro vztahy mezi EU a jinými hráči, jimiž jsou národní státy, USA a NATO. Nabízí se dvojí čtení, z nichž jedno by se dalo také číst jako tradiční geopolitická militární ambice.¹¹

ESDP tedy mění charakter EU jako dosud jen civilní, “normativní” síly. Je evidentní, že to chce nově se nad věcí zamyslet a nabídnout jiný způsob uvažování než dosud. Proto také operační principy pro použití vojenských sil musí být specifikovány. A vůbec se musí řešit věci vcelku. Nová agenda je teď reforma celého bezpečnostního sektoru, ne jen armády, ale také policie a dalších oblastí, všeho, co patří dohromady jako jeden bezpečnostní balík

EU zasáhla minulých letech v celé řadě konfliktních oblastí a vyslala 11 000 policistů, soudců, právníků a úředníků - a také vojáků - do 19 misí na Balkáně, Blízkém východě, v Africe a Asii.

<i>ARTEMIS(Kongo)</i>	
<i>Concordia</i>	<i>(FYROM)</i>
<i>EUPOL- Proxima (FYROM)</i>	
<i>EUPM (BiH)</i>	
<i>ALTHEA (BiH)</i>	
<i>EUJUST THEMIS (Gruzie)</i>	
<i>EU BAM(Moldova a Ukrajina)</i>	
<i>EUPAT (FYROM)</i>	
<i>AMM Aceh (Indonesie)</i>	
<i>EUCOPPS (Palestina)</i>	
<i>EUBAM (Rafah, Palestina)</i>	
<i>EUJUST-Lex (Irak)</i>	
<i>AMISS II (Darfur, Sudan)</i>	
<i>EUPOL (Kongo)</i>	
<i>EUSEC (Kongo)</i>	
<i>EUFOR (Kongo)</i>	
<i>EUPOL (Kongo)</i>	
<i>EUPOL (Afghanistan)</i>	
<i>EUFOR (Cad/RCA)</i>	
<i>EUPT (Kosovo)</i>	

Ve svém celku tyto mise představují jakýsi proces, v němž se postupně formuje role Evropy v krizích. Zjišťujeme, že některé z principu Lidské bezpečnosti se prosazují - jako v Kongu nebo v Aceh, jiné méně. Ukazuje se kupříkladu, že spousta věcí se v misi prakticky uplatňuje, zatímco na politickém vrcholu se pracuje

¹¹ EDA napr. hovoří o synergii vojenských a civilních zdrojů a ve své vizi uvádí na prvním místě nastolení bezpečnosti a stability a “vítězství” až na druhém místě. Nicméně operační částí vize přece jen zdurazňují spíše převahu nad nepřítelem než ochranu civilistů

třeba i opačným směrem. Nebo se akce rozdrobují, chybí politicko-strategická koherence. Účinnost mise je pak menší než by mohla být. Nicméně celkem vzato, EU už si vytvořila v oblasti své vnější bezpečnostní aktivity slušné “acquis”. (Že se tak děje téměř nepozorovaně ze strany evropského publika, je ovšem další příznačnou slabinou současné evropské bezpečnostní politiky.)

Mezinárodní studijní skupina pro Human Security zkoumala pět případů, kde Evropa intervenovala. Byly to Kosovo, Aceh v Indonésii, Kongo, Palestina a Libanon. Tři z nich byly vojenské či civilní mise ESDP.

Human Security Principles Regions	Primacy of human rights (HR)	Legitimate political authority	Clear and transparent mandate	Bottom-up approach	Effective multilateralism	Integrated regional approach
DRC (EUFOR; EUPOL-Kinshasa; EUSEC)	overall sensitive to HR; ‘Soldier’s Card’ with instructions on use of force, gender issues and dealing with child soldiers; limited length and scope of mission; lack of clear legal mandate particularly re HR abuses by other actors	mission helped to achieve fair elections; question of ability of elections to produce legitimate political authority; concerns that EU helped legitimise dysfunctional regime	formal mandate less clear on the ground; lack of clarity in regard to HR; challenge to overcome suspicion by locals; problems caused by redeployment	Partial bottom-up approach; dedicated outreach units within EUFOR; systematic and successful engagement with locals took into account local public opinion and grass roots views; soldiers spoke French; EUPOL focus on VIPs;	clearly multilateral but problems re effectiveness of multilateralism; no unity of command between EU and MONUC; lack of co-ordination between EUFOR and other EU initiatives	Mission situated within context of Strategy for Africa; lack of integrated regional approach due to limited geographical scope of mandate (restricted to Kinshasa); importance of South Africa and Angola for transition process not sufficiently taken into account at outset of EUPOL
Palestine (EU BAM; EUCOPS)	generally sensitive to HR but constrained by boycott; ineffective role in Rafah re freedom of movement; concern for social and economic rights ; emphasis on police.	Lack of funds for police and direct payments to beneficiaries undermined the Palestinian Authority, with serious consequences.	Impossibility of a clear mandate given the differing roles of different EU actors and the gap between EU involvement in the Quartet and EU activities on the ground..	Partial bottom-up approach; EUCOPS mission constrained by boycott.; shortcomings in EU BAM mission because not based in Gaza and because of Israeli pressure	overall engagement shaped by US agenda and ‘GWOT’ paradigm	Shortcomings in regional integration (lack of attention to the Arab League Peace Plan)
Lebanon	sensitive to HR; significant concerns for social and economic rights by UN Mission, (with Italian and French involvement) and through local support for reconstruction.	support for government impeded reconciliation between two dominant factions; reconstruction, assistance direct to local authorities	confusion about different roles of EU; Commission support for HR; Council role to support the government	Economic assistance and UN Mission both bottom-up; participation by local communities in reconstruction; UN Mission engaged in various humanitarian activities and in regular consultations.	EU and UN co-operation; political engagement shaped by US agenda and the ‘GWOT’	Need for dialogue with Iran, Syria and Israel

		aggravated weakness and invisibility (in the south) of Lebanese state				
Kosovo	EU engagement officially embedded within HR rhetoric; on the ground: HR not prime concern of EU engagement; significant concerns for social and economic rights; key failure was jobs	Lack of local ownership and joint decision making in creating legislation; problem of accountability; lack of exit and handover strategy; distinction between development and political aims in mandates problematic	Lack of clear and transparent EU mandate multiple EU agencies no overarching portfolio and agenda; distinction between political and development goals	Lack of coherent bottom-up approach; no consultations with civil society in legislation and policy making; insufficient attempts at institutionalising consultation mechanisms to redirect ownership to Kosovars; minorities (e.g. Kosovo Serbs) not directly engaged; constrained by lack of civil society groups on the ground; poor standards of capacity, accountability, corruption mistrusted by other locals	lack of coordination between six EU agencies; multilayered EU presence without central Kosovo-based coordinating body to streamline EU efforts; ensure coherency; significant lack of coordination between development and political efforts; bilateral engagement of MS without consultation and coherence re EU policy framework	regional approach visible but lack of effective coordination systematic involvement of all minority groups essential but missing
Aceh (AMM)	monitoring of HR abuses fell short; mission success put before more proactive stand on HR ; limited extent of HR mandate (e.g. no sanctioning power);poor coordination on HR; specific problem of <i>Sharia</i> ;	free and fair elections possible in December 2006; questions of legitimate political authority overshadowed by HR problems.	debates between Commission and Council about deployment poor funding mechanisms and slow release of funds; legitimacy of EU forces improved through co-operation with ASEAN; clearer HR mandate would have been helpful	Focus on mission protection led to to top-down structure; lack of language skills; lack of culturally-sensitive training; way <i>Sharia</i> was implemented in the Law on Governance (LoGA) constrained bottom-up efforts; concerns of local HR groups not implemented; civil society groups not included in peace negotiations	EU worked with Finland, Sweden and UK to establish mission; with 5 ASEAN countries in implementation; cooperation with ASEAN provides model for future regional co-operation	cooperation between EU and ASEAN forces was a crucial factor in the success of the peace monitoring mission

Výsledkem zkoumání byly tři hlavní závěry.

1. Ve všech případech alespoň některé elementy LB byly obsazeny. Potvrdilo se tudíž, že nejsou pro unijní akce ničím cizorodým. Naopak je jisté, že na tom, co ESDP už dělá, se dá plynule stavět. Kongo a Aceh ukazují, že se profilují zvláště principy lidských práv a “bottom-up
2. Principy Human Security se ukazují jako užitečný instrument pro hodnocení misí. Nabízejí test výkonu, zvolených prostředků a cílů. Nejde jen o to, že je

k dispozici sada žádoucích standardů, ale rýsují se také strategie k jejich naplnění.¹²

3. Všechny studie ukazovaly na nedostatek jasného politického zadání. To bylo zčásti důsledkem institucionálního zmatku neboť cíle Rady, Komise a členských států se různily. Kromě toho se občas rozcházela konkrétní práce mise samotné s tím, co se dělo ve vyšších patrech politiky. Tam hrály roli ohledy úplně jiného druhu, jako “válka proti teroru” anebo potřeba stáhnout vojáky domů, aby se uspokojila nálada vlastního publika.¹³

3. Evropský způsob bezpečnosti.

Human Security není v žádném případě exkluzivní koncept. Nicméně vypadá to, že pozoruhodně dobře sedí právě evropskému vnímání bezpečnosti. V jeho základě je obsazená vlastní evropská zkušenost a s ní související jedinečnost toho, co Evropané a EU umí, na čem budou umět dobře pracovat, a na co naopak nemají. Fakt je, že evropská bezpečnost je vnitřně nejednoznačná, až rozporná. Na otázku, oč Evropanům vlastně jde, když mluví o bezpečnosti, dostaneme dvě různé odpovědi: jednu z oblasti “realpolitiky” (“osvícené sobectví”), jednu z oblastí “idealpolitiky” (“odpovědnost”).¹⁴ Obě rozdílné odpovědi najdeme na obou úrovních, na evropské (nejen v EU, také v NATO) i na národní (kde nad idealistickou

¹² Mezi nimi figuruje mj. potřeba dát dohromady celistvý rámec akce: postupy v jedné oblasti mají své důsledky v jiných, někdy i nečekané, a dohromady se tak účinek mise bez vnitřního propojení může i oslabit. Ilustrativní je opět příklad Konga. Intervence EU měla za cíl podpořit přípravu voleb jako cesty k normalizaci země, která právě prošla násilnostmi. Tato strategie byla domácími skupinami v Kongu kritizovaná kvůli tomu, že boj mezi stranami, z nichž každá se v zájmu vítězství snažila protivníka potlačit, povede k nové vlně porušování lidských práv a výsledkem bude posílení vlády, která sama je viděna jako zdroj takového porušování práv a tudíž postrádající legitimitu. Naopak během nejsilnějších útoku na opozičního kandidáta zasáhly síly EUFOR k podpoře MONUC, což ohromně pozvedlo efektivitu a legitimitu EUFOR vůbec.

¹³ Tyto momenty byly, což je zajímavé, nejprve identifikovány při konzultacích s lidmi a organizacemi na místě (tedy “bottom-up”). V Palestině například byla zjevná na jedné straně snaha EU udělat, co bylo třeba v hospodářské a sociální oblasti a podpořit policii a svobodu pohybu (přechod v Rafah). Politika “Kvarteta” ale byla zaměřena jinak. Výsledek v Palestině byl s hlediska mise EU kontraproduktivní: EU měla nechtěný podíl na snížení legitimity autority státu i své vlastní. Podobně to ostatně dopadlo v Libanonu, kde zvolenou strategii nebyl nakonec oslaben Hizbollah, ale vláda.

Jak upozorňoval už barcelonský dokument, nejhorší nedostatek souhry byl v minulosti mezi členskými státy a institucemi EU. V raných fázích balkánské krize postup EU velmi brzdily vnitřní neshody, kdy Německo podporovalo nezávislost Chorvatska a Slovinska, kdežto Francie a Británie byly proti. Koncem devadesátých let Británie podporovala vládu Národní prozatímní vládnoucí rady (NPRC) v Sierra Leoně, zatímco německý velvyslanec odsuzoval excesy, jichž se Rada dopustila, a Francie odmítla vyvinout tlak na vůdce Libérie a Burkiny Faso, kteří v Sierra Leoně podporovali vzbouřence. V několika regionech to vypadalo, že místní aktivity Evropské komise a mise spadající do rámce evropské bezpečnosti a obranné politiky fungovaly na sobě naprosto nezávisle a někdy jejich působení bylo dokonce protichůdné. Je jasné, že institucionální spory a konkurence ohrožují bezpečnost lidí v terénu.

¹⁴ Takové rozpory najdeme ve všech liberálních demokraciích, také v americké. Ta ale není komplikovaná na vyšší kontinentální úrovni, zůstává národní, proto převažuje “národní zájem” a idealistická zahraniční politika se

“odpovědnosti” nakonec zpravidla převáží “národní zájem”). Tyto odpovědi si také překážejí nebo spojují tam, kde se perspektivy multilaterální a národní protínají. Aby toho nebylo dost, máme povětšinou co dělat také s nejednoznačností krizí samotných, v nichž hodlá Evropa zasáhnout.¹⁵ Nemůže tedy nakonec být překvapením, že rozporný je také koncept “lidské bezpečnosti”. Protože o nejednoznačnosti ví, může nabídnout některá východiska k jeho překonávání. Je třeba vidět Human Security jako komplementární jak k evropským strategiím národním, tak ke strategiím partnerů jako jsou Spojené státy, NATO nebo OSN. Na místě je dávka realismu: EU nestihne zařídit všechno sama, ani by takovou ambici neměla mít. Stačí, když pro začátek zformuluje “přidanou hodnotu” své role ve světové bezpečnosti.

Madridská zpráva navrhuje tři věci:

Předně vyzvala, aby se pracovalo na takové *společné formulaci*, k níž by se evropské členské státy mohly přihlásit. Než takový námět bude převtělen ve společnou unijní deklaraci, je na místě jistá míra skepse než se mysl, dosud uvykla na klasické vojenské myšlení na něco takového nastaví. Kromě toho se ukazuje, zvláště v současné fázi, že Evropané nemají příliš chuti se svazovat další legalistickou kodifikací. Ale pracovat na tom jistě stojí za to právě pro zmíněnou přirozenou vazbu myšlenky Lidské bezpečnosti na evropskou zkušenost, cítění a způsob myšlení. Také proto, že může - spolu s Evropskou bezpečnostní strategií - dát evropským institucím vodítko k aktuálním úkolům, k nimž je pověřil členské státy.

Druhý bod Madridského dokumentu se týká *sjednocení* evropských operací. Jednak shodou kolem konečného cíle intervence v krizi: půjde v ní o obnovení politického procesu a politického života, nikoliv o dlouhodobé rozmístění okupační nebo mezinárodní administrativy. Ale pozor: to neznamená jen krátkodobou stabilizaci, jde hlavně o hledisko Lidské bezpečnosti jak v dané okamžité situaci, tak i s delším výhledem. Jinými slovy, nestačí jen plán intervence. Musí být zároveň připraven jasný plán, jak se stáhnout a odejít. Dále plán, který ví jak zavést

vyskytuje spíše sporadicky ve svých “wilsonovských” fázích. Mesianisticky a tedy potencionálně imperialistický prvek je ovšem stále přítomný i v USA.

¹⁵Na inherentnost ba nevyhnutelnost těchto rozporů upozornil znovu Solana v Madridu při panelové diskusi 8.11.2007. Obě strany rozporů v evropské bezpečnosti jsou někdy viděny extrémně: na jedné straně jako “procesí s korouhvemi, které motlítkami zahání bouřkové mraky”, na straně druhé jako vojenský konkurent americké moci.

legitimní politickou správu, schopnou vládnout a hodnou důvěry občanů. K tomu přispěje, když každá mise ESDP, včetně vojenských, bude vedena civilním velitelem.

Madridská zpráva také navrhuje některé *praktické kroky*. Jedním z nich je zavedení instituce speciálních legálních mandátů ESDP, formulovaných na základě principu Lidské bezpečnosti. Slibuje si od toho důslednost pro celý průběh mise a zároveň koordinovanost procedur s jinými unijními institucemi jako je třeba Komise. Instituce EU by dále měly používat principy Human Security jako instrumentu pro vyhodnocování misí a programů. Stejně tak by měly být tyto principy zabudovány do výcvikových programů a vojenských i civilních cvičení. Jde o to, vytvořit si společnou operační kulturu a standardy uvnitř Unie. To je důležité, protože co máme teď, je pestrá mozaika rozličných národních a profesních kultur, které se těžko skládají dohromady. Finové v příštím roce s takto zaměřeným výcvikem pro potřeby EU chtějí zkušebně začít.¹⁶

V Barcelonské doktríně před třemi lety najdeme také námět na evropskou jednotku postavenou na myšlence Lidské bezpečnosti. Tento návrh byl mezitím opuštěn, protože se došlo k závěru, že je lepší pracovat na integrovaných misích než na integrované jednotce. V současnosti se studuje idea Zón lidské bezpečnosti. Takové úvahy jsou paralelní s novými postupy Američanů a NATO, které se zkoušejí na Blízkém a Středním východě.¹⁷ Zachovávají si však svůj svéráz a vazbu na evropskou politiku šíření její “měkké” síly na malém prostoru.

Nejbližší příležitost pro aplikaci Human Security je za dveřmi v Kosovu, kde se chystá dosud největší akce EU. Zdá se bohužel, že i jinde na Balkáně znovu situace dozrává k možné krizi. Jenže těch míst ve světě, kde je situace ještě horší, kde se lidé musí obávat, že budou zabiti, oloupeni, znásilněni, zavřeni, mučeni, vyhnáni z domovů a že země, je více. S tím se musí něco dělat, jak je to jen možné a pokud na to stačí síly. Hledat takové možnosti a budovat tomu odpovídající síly, o to teď jde.

¹⁶ V Kongu se až překvapivě osvědčila drobnost - osobní karty se šesti principy HS, které nosili vojáci a ostatní členové mise při sobě.

¹⁷ Je příznačné, že Barcelonskou zprávu si se zájmem přečetl také napr. generál Petraeus. Zóny mají dlouhou historii (jako různé formy bezpečných zón, Safe Havens, Human Rights Cities, Safe Communities Movement, Zones of Peace, Sanctuaries, Agrovillage Plan ve vietnamské válce atd). V upravené podobě byla obnovena

Klimatické změny v horizontu roku 2020 a jejich důsledky pro bezpečnost

Jan Pretel

Atmosféra obklopující naši planetu je prostředím, ve kterém se odehrává veškerý život. První satelitní snímky z konce šedesátých let minulého století začaly ale naznačovat, že planeta jako celek prochází jistými změnami. Ty však v současnosti již velmi pravděpodobně překonávají změny, které dosud probíhaly a pokračování tohoto trendu nelze vyloučit ani do budoucna.

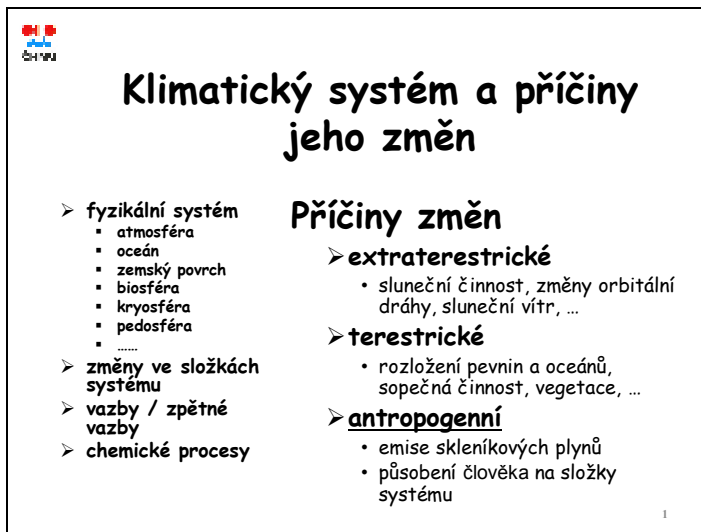
Úvod

Změny již nejsou spjaty pouze s vnějšími vlivy, které se převážně uplatňovaly v minulosti. Přispívá k nim i rychlý technologický rozvoj, na kterém se podílí člověk. Dochází k nárůstu spotřeby energií a ke změnám způsobů využívání krajiny, a rychlý populační nárůst potřeby dalšího rozvoje a energetické nároky jenom zvyšuje. Celosvětová spotřeba primárních energetických zdrojů se za posledních 30 let zvýšila o více než 80 % a z 80 % se na ní stále podílí fosilní uhlíkatá paliva (ropa, uhlí, zemní plyn). Narůstající emise oxidu uhličitého do atmosféry jsou příčinně spojovány s celkovým oteplováním planety a se změnami globálního zemského klimatu.

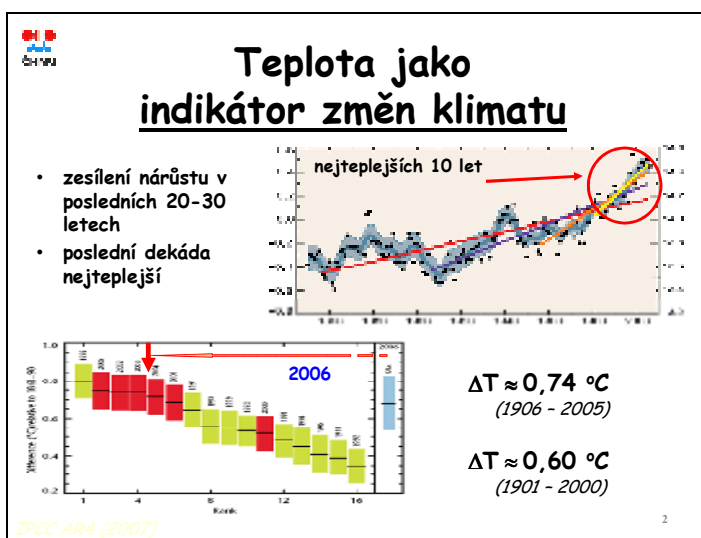
Klimatický systém

Klimatický systém je složitý nelineární systém, ve kterém jsou probíhající procesy vzájemně propojeny spleťmi vazbami.

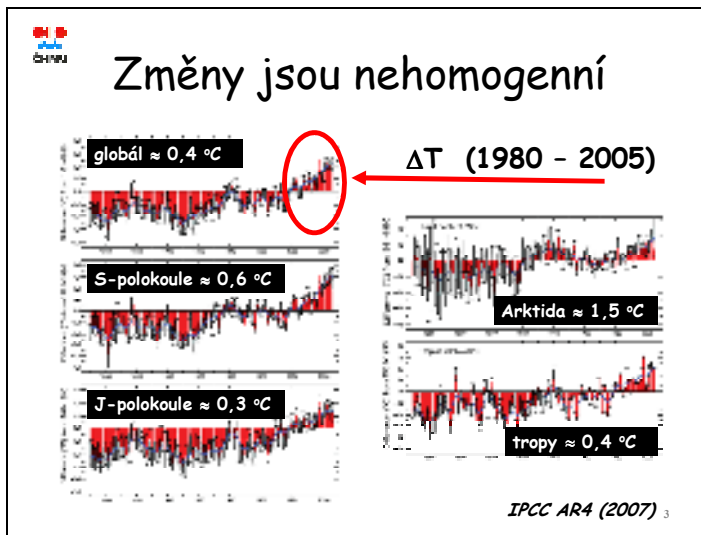
myšlenka tzv. "Ink Spots" (původně francouzský nápad z koloniálních dob v severní Africe, přizpůsobený dnes pro NATO a americké síly v Iráku a Afghánistánu).

Probíhající změny teploty je třeba brát jako jeden z nejdůležitějších indikátorů klimatické změny, jehož význam se v posledních desetiletích stále zvyšuje. Mezi 17 historicky nejteplejších roků patří pouze roky z počátku tohoto tisíciletí a z poslední dekády tisíciletí minulého.

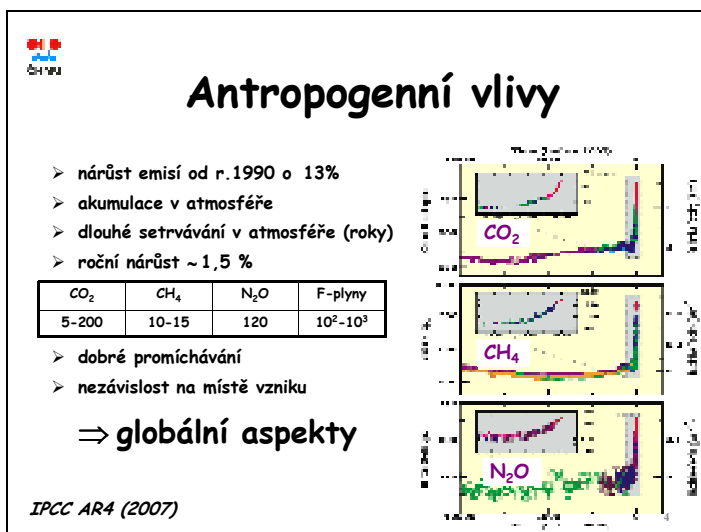

Změny teploty na planetě neprobíhají homogenně, severní polokoule se otepluje rychleji než polokoule jižní, polární oblasti téměř čtyřnásobně rychleji než oblasti kolem rovníku.

Vliv emisí skleníkových plynů

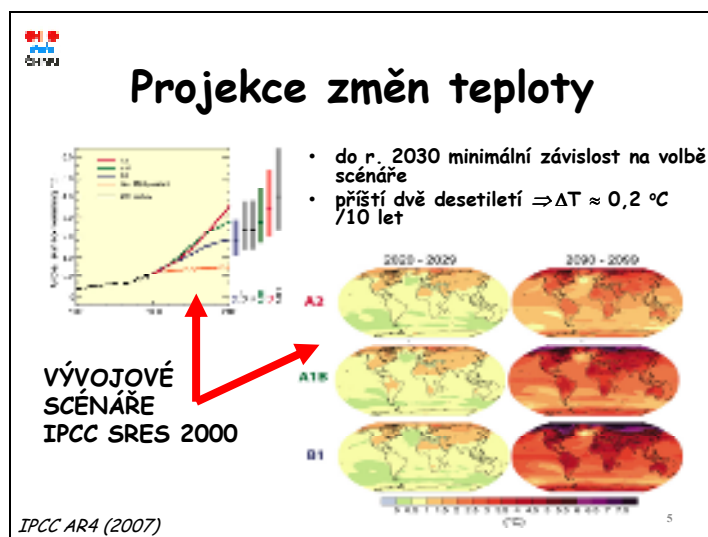
Jedním z problémů současnosti je, že hodnoty koncentrací emisí oxidu uhličitého jako nejvýznamnějšího skleníkového plynu antropogenního původu v posledních desetiletích rychle narůstají a dnes se blíží již k 385 ppmv (před průmyslovou revolucí obvykle dosahovaly hodnot kolem 280 ppmv). Podobně narostly i koncentrace metanu a oxidu dusného a jako zcela nové skleníkové plyny dnes působí i částečně a zcela halogenované fluorovodíky a fluorid sírový. Všechny tyto plyny, které navíc setrvávají v atmosféře dlouhou dobu, zvyšují původně přirozený skleníkový efekt obdobným způsobem jako CO_2 , pouze jejich radiační účinnost je výrazně vyšší.

Výhled klimatu do budoucnosti

Složitost všech procesů a jejich vzájemné propojení nedovoluje, abychom budoucí změny simulovali jinak než modelově. Numerická řešení mohou dát alespoň

základní představu o tom, jakou odezvu lze od složek systému v budoucnu očekávat. Simulace změn klimatu pomocí globálních klimatických modelů jsou v posledních letech rozvíjeny ve snaze daleko přesněji než dosud, popsat co nejvíce zatím známých vlivů člověka. Modely však stále ještě podléhají řadě omezení, která zatím nedovolují všechny procesy dostatečně podrobně popsat a navíc řada z nich ještě není v plném rozsahu ani známá. Proto je nutné stále používat různá zjednodušení či pracovat s předpoklady o rozdílnostech v důležitosti jednotlivých vlivů.

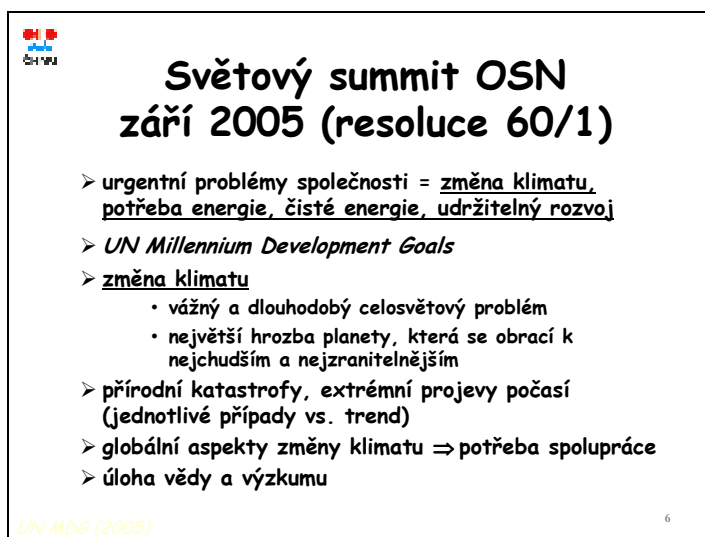
Modelová řešení se však netýkají pouze klimatického systému. K odhadům změn je třeba ještě zohlednit i pravděpodobný výhled socio-ekonomického stavu světa do konce hodnoceného období (dnes obvykle konec 21. století). To je již ale úloha zejména pro ekonomy, kteří musí variantně reagovat na předpokládaný nárůst populace, technologický rozvoj, stav energetických zásob, využívání nových zdrojů energie, diskontní sazby, apod. O tom, jsou-li dnes větší neurčitosti na straně modelů či na straně socio-ekonomické nadstavby, lze zatím jen spekulovat. Vlastní výstupy simulací proto nelze považovat za předpovědi, ale pouze za odhady či vývojové projekce. S ještě většími problémy se setkáváme při snahách o zaměření výstupů modelů na regionální či subregionální měřítko.

K odhadu budoucího klimatu je dnes používán víceméně „standardizovaný“ soubor scénářů IPCC SRES (*Emissions Scenarios 2000*, <http://www.ipcc.ch/pub/sres-e.pdf>), který po zahrnutí do modelů umožňuje specifikovat rozpětí teplotního intervalu, ve kterém by se mohla průměrná globální teplota zemského povrchu na konci 21. století pohybovat. Do roku 2030 by výsledky neměly na použitém scénáři významně záviset a globální teplota by měla růst o asi $0,2^\circ\text{C}$ za deset let. Další vývoj

již bude záviset na použitém scénáři a odhad nárůstu teploty se bude pohybovat v dosti širokém intervalu hodnot od 1,1 (scénář B1) do 6,4 °C (scénář A2).

Důsledky probíhajících i budoucích změn

Důsledky měnícího se klimatu můžeme pozorovat téměř ve všech světových regionech, a mnohým hospodářským odvětvím to začíná přinášet obtíže. Pokud jde o Evropu, bude pokračovat zvyšování rizik náhlých povodní ve vnitrozemí a častějších záplav na pobřeží, bude se prohlubovat erozní činnost. V horských oblastech budou dále ustupovat ledovce, ubývat sněhová pokrývka, v jižní a střední Evropě narůstat letní teploty a klesat srážková činnost v teplé polovině roku. Je třeba počítat se sníženou dostupností vody, s omezenými možnostmi výroby elektřiny z vodních zdrojů a se snižující se zemědělskou produkcí. Zvýšená četnost výskytu vln extrémně vysokých teplot bude stupňovat zdravotní rizika i rizika vzniku rozsáhlých požárů. Výhledově nejzranitelnějšími oblastmi budou jižní a jihovýchodní Evropa a celé Středomoří (extrémní teploty, nedostatek vody), horské oblasti (zvýšené tání sněhu a ledu), dále pobřežní zóny (rostoucí hladiny moře, zvýšená rizika bouří) a polární oblasti.

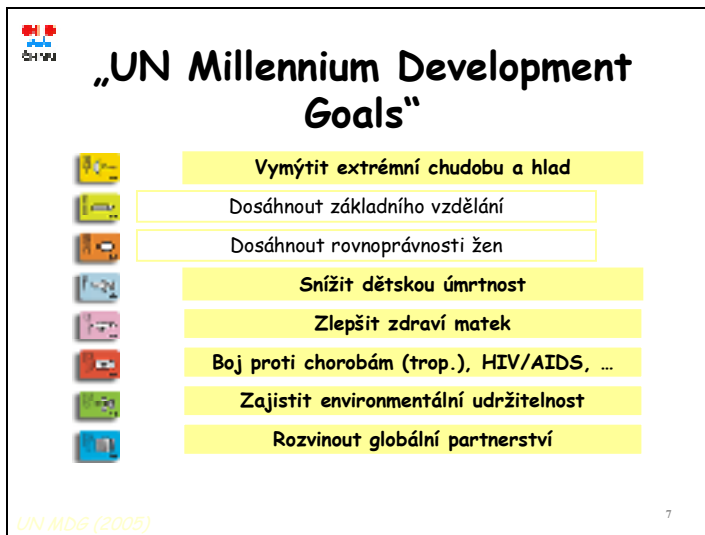

**Světový summit OSN
září 2005 (resoluce 60/1)**

- **urgentní problémy společnosti = změna klimatu, potřeba energie, čisté energie, udržitelný rozvoj**
- *UN Millennium Development Goals*
- **změna klimatu**
 - vážný a dlouhodobý celosvětový problém
 - největší hrozba planety, která se obrací k nejchudším a nejzranitelnějším
- **přírodní katastrofy, extrémní projevy počasí (jednotlivé případy vs. trend)**
- **globální aspekty změny klimatu ⇒ potřeba spolupráce**
- **úloha vědy a výzkumu**

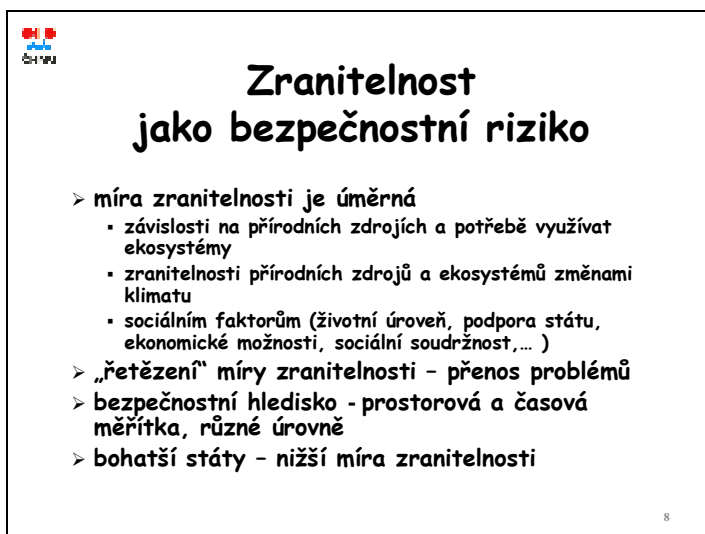
UN MDG (2005) 6

Světový summit OSN v roce 2005 označil problematiku změny klimatu za jeden z nejvýznamnějších problémů budoucnosti. Při této příležitosti vytýčil osm základních rozvojových cílů, z nichž šest má větší či menší souvislost právě s důsledky změn klimatu.

Možnost bezpečnostních rizik

Rizika zranitelnosti jednotlivých složek přírodního a společenského prostředí na celé planetě byla označena jako významná bezpečnostní rizika globálního rozměru, jejichž důsledky se velmi pravděpodobně budou v průběhu dalších desetiletí zvyšovat.

Ve druhé polovině 21. století může například nárůst hladin světových oceánů přinést již zásadní mezinárodní problémy, nedostatek vody může vést k mezinárodním konfliktům a nedostatek potravin v rozvojových státech k šíření hladomoru a k následným politickým nepokojům. Výsledně mohou problémy vyvolat zvýšenou environmentální migraci, která bude mít převážně ekonomické příčiny.

Změna klimatu a globální bezpečnostní rizika

časový horizont	voda	potraviny	zdraví	přírodní katastrofy	mořská hladina
< 2020	lokální konflikty	neplnění MDG	neplnění MDG	problémy s prevencí	nepatrné ohrožení
2021 - 2050	zvýšení lokálních konfliktů, počátek mezinárodních konfliktů	šíření hladomoru	šíření podvýživy	politické nepokoje, nespokojenost s reakcemi států	rostoucí ohrožení, národní, mezinárodní problémy
2051 - 2100	mezinárodní konflikty	významné rozšíření hladomoru, politické nepokoje	šíření epidemií	zvýšené nepokoje, neschopnost států reagovat	zásadní mezinárodní problémy

⇒ rizika environmentální migrace

UN MDG (2005)

Lze klimatické změně zabránit?

Celý problém „globálního oteplování“ nespočívá zdaleka pouze v tom, že se teplota Země zvyšuje. Podstatnější je, že se mění celkové chování klimatického systému a charakter jeho reakcí, z nichž převažují spíše ty negativní. Obecně platí, že ekonomicky méně vyspělé regiony budou změnami zranitelnější, zatímco ekonomicky silnější se budou s potížemi snáze vyrovnávat.

Při hledání řešení se nabízí dva základní směry, z nichž tím prvním je snaha o snižování antropogenních emisí skleníkových plynů, a tím druhým cesta postupného přizpůsobování se důsledkům změn, neboli příprava účinných adaptačních opatření. Je totiž stále více zřejmé, že se klimatickou změnu zcela zastavit nepodaří a pouhé, byť třeba i drastické snižování emisí skleníkových plynů, to samo o sobě zajistit nemůže.

Kjótský protokol

Na počátku devadesátých let, kdy problém klimatické změny OSN poprvé definovala problémem budoucnosti, převažovaly názory, že jediným východiskem může být snížení světových emisí skleníkových plynů. V roce 1997 tak vznikl tzv. Kjótský protokol, kterým se skupina 38 ekonomicky nejvyspělejších států světa zavázala snížit do roku 2012 emise o 5,2 % oproti roku 1990 s tím, že o dalším postupu po roce 2012 se bude dále jednat. Dnes je ale situace taková, že emise této skupiny sice o necelá dvě procenta poklesly, ale na druhé straně se emise rozvojových států zvýšily o zhruba 70 % a trend se zatím stále zvyšuje. Třeba Čína se již svými emisemi dostává na úroveň Spojených států, které byly zatím považovány za absolutně největšího producenta a které z důvodů „nepřijatelné“ formulace

protokolu jej odmítly ratifikovat. Zatímco kolem roku 1990 produkovaly rozvojové státy přibližně 1/3 celosvětových emisí, kolem roku 2012 bude poměr s vyspělými státy vyrovnán a při současném trendu lze za dalších 10 - 15 let očekávat poměr právě opačný...! A to je určitě ten nejvýznamnější faktor, komplikující jednání o tom, jak dál po roce 2012.

Adaptační opatření

Příprava účinných adaptačních opatření je druhou možností, která sice změnám klimatu nezabraňuje, ale která může jejich důsledky minimalizovat. Jejich základním smyslem je snaha vyrovnat se s měnícím se klimatem prostřednictvím snižování rizik a škod, které současné i budoucí změny přinášejí a přinesou a přitom zachovat účelnost vynakládaných prostředků. Adaptační opatření mohou být buď předběžná nebo následná, a mohou se týkat přírodních i lidských systémů. Je zřejmé, že (a) jsou jednou z cest, jak dopady klimatické změny za cenu přijatelných ekonomických nákladů zmírnit, a (b) adaptační opatření přijímaná s předstihem jsou v naprosté většině případů daleko funkčnější a ekonomicky přijatelnější, než opatření přijímaná až po vzniku případného problému.

Na jejich přípravě se může podílet jak soukromý sektor, podniky, průmyslová odvětví, sektor služeb, tak i jednotliví občané. Konkrétní opatření se mohou značně lišit a mohou spočívat jak v drobných a relativně nenákladných opatřeních (např. ochrana vody, agrotechnické změny a využívání odrůd odolných proti suchu, veřejné plánování a zvyšování informovanosti), tak i v nákladnějších ochranných či relokalizačních opatřeních (např. zvýšení hrází, přemístění části infrastruktury, průmyslu, příp. obcí z nízko položených záplavových oblastí, výstavba retenčních nádrží, apod.). Přestože problém změn vlastností klimatického systému je problémem globálním, jejich důsledky mají často výrazně regionální charakter. Právě proto je třeba, aby návrhy adaptačních opatření vycházely z pozorovaných změn a odhadů konkrétních dopadů v jednotlivých regionech.

Adaptační opatření

- soubor možných přizpůsobení přírodního nebo antropogenního systému probíhající nebo předpokládané změně klimatu a jejím dopadům
- závislost adaptačních kapacit
 - sociální a ekonomické podmínky
 - přístupy ke zdrojům a technologiím, trhům a finančním prostředkům, informacím a způsobům řízení
 - na lokálních, národních, regionálních podmínkách
- součást bezpečnostní politiky státu
- propojení s krizovým řízením

10

Závěr

Změna globálního klimatu je problémem současnosti a je třeba se mu odpovídajícím způsobem věnovat. Zranitelnost jednotlivých složek klimatického systému se v mnoha regionech světa může projevit jako dosti významné bezpečnostní riziko globálního rozměru. Problémy, které nám měnící se klima přináší nelze nevidět, ale nemá smysl je ani zveličovat a následně volit řešení, která vlastní problém mnohdy ani vyřešit nemohou. Za řadu z nich určitě může člověk svým nešetrným přístupem k přírodě a „nešťastným“ využíváním přírodních zdrojů, může za ně i tím, že přispívá ke zvyšování koncentrací emisí skleníkových plynů v atmosféře. Otázkou však je, nakolik jsou právě tyto emise tou hlavní příčinou pozorovaných změn a nakolik může nárůst teploty o více než 2 °C nad úroveň před industrializací vyvolat v klimatickém systému skutečně již „nevratné změny“.

Klíčové signály na závěr

- Klimatická změna je realitou
- Vliv člověka a antropogenních emisí nelze podceňovat, ani přeceňovat
- Interference s klimatickým systémem je regionálně nehomogenní (*poloha, dopady, adaptační i mitigační kapacita*)
- „Klimatická politika“ (strategie)
 - vyváženost přístupů snižování emisí a adaptačních opatření
 - ekonomické souvislosti
 - podpora vědy, výzkumu, uplatnění nových technologií
 - kombinace regulatorních a tržních nástrojů

11

Asi nemá smysl ztrácet čas a soustřeďovat na řešení „problému viny“ a „procentní odpovědnosti“ emisí skleníkových plynů na změnách. Ty totiž - ať je chceme či nechceme vidět - probíhají! Mnohem účelnější bude, když se kromě snah o snižování emisí vydáme i cestou zpřesňování odhadů trendů změn, zkvalitňování předpovědi extrémních počasových jevů a hledání vhodných a účinných přístupů k omezování jejich dopadů a snižování odpovídajících rizik. Na této cestě bychom neměli opomenout investovat do vědy a výzkumu, včetně výzkumu v oblasti životního prostředí, energetiky a dopravy a zejména výzkumu ve prospěch rozvoje čisté energie a čistých technologií, který by mohly být co nejdříve využívány a zaváděny do praxe.

Poznámka: V textu příspěvku jsou uvedeny některé slidy z prezentace přednesené na semináři.

Čí energetická bezpečnost?

Pár poznámek k mezinárodnímu kontextu jednoho nadužívaného tématu

Bartuška Václav

O energetické bezpečnosti se v posledních letech hovoří tak často a tak odborně, až musí mnohým připadat, že se jedná o jakési objektivní, vědecky fundované téma. Nenechte se ovšem mýlit, slovní spojení „energetická bezpečnost“ má samo o sobě stejnou výpovědní hodnotu jako výraz „dobrý oběd“. V našich zeměpisných šířkách může být pro někoho dobrým obědem pořádný steak, pro jiného trocha těstovin, pro dalšího klasická svíčková; ale pro valnou část obyvatel naší planety by „dobrým obědem“ bylo cokoli k snědku - kdyby to ovšem bylo...

A tak na Západě definujeme energetickou bezpečnost jako soubor nástrojů, jimiž si chceme udržet stálý přísun dostupné, ekologicky šetrné a relativně levné energie (elektřiny, tepla a pohonných hmot). Jenže mimo náš vyspělý svět zní tento soubor požadavků jako sci-fi. Máme mimořádně vysokou životní úroveň; protože však vznikla díky úsilí mnoha generací před námi a vnímáme ji jako samozřejmost, neuvědomujeme si, v jak luxusní pozici jsme. Česká republika má instalovaný výkon elektráren 17 tisíc megawattů (MW); Indie má kapacitu elektráren ani ne osmkrát vyšší, 132 tisíc MW - ale na stodesetkrát více lidí (1,1 miliardy). Podotýkám, že Indie patří k rychle se rozvíjejícím ekonomikám, s relativně vysokou mírou zabezpečení energiemi; jinak by ani její hospodářský růst posledních desetiletí nebyl možný. Přesto - i právě proto - se stále potýká s chronickou potřebou nových zdrojů energií všeho druhu. Při jejich obstarávání si nebere (a nebude brát) servítky.

Zkusme se tedy podívat na „energetickou bezpečnost“ trojím pohledem: těch, kdo mají prázdné talíře; těch, kteří již mají dost kaše a rádi by něco lepšího; a konečně těch, jejichž největší obavou není, kde najít něco k snědku, ale jak shodit přebytečná kila.

Chudí

Česká republika - středně velký evropský stát - vyrábí více elektřiny než 40 afrických zemí dohromady. Pokud máte rádi konkrétnější příklady, pak tento: vyrábíme ročně okolo 80 terawatthodin (TWh) elektrického proudu; Nigérie (150

milionů lidí) jen kolem 15 TWh. Jinými slovy, průměrný Čech je zabezpečen elektřinou osmdesátkrát více, než občan Nigérie.

To není rozdíl, ale propast.

Pro tyto země - od Afghánistánu po Zimbabwe, od Angoly po Bangladěš - je energetická chudoba trvale ochromující nemocí. Žádné naše milodary či benefiční koncerty nevyřeší jejich situaci, z té si mohou pomoci jen oni sami: odstraněním zkorumpovaných režimů, ale především desetiletími dřiny. V mezičase musíme být připraveni na jejich dobře mířené otázky typu „Vy opravdu pálíte obilí, abyste mohli vyrobit biodiesel?“

Jak chápou „naši“ energetickou bezpečnost: Náramně chytrý koncept těch tam na severu, který jim na jedné straně dovoluje bezostyšně plundrovat surovinové zdroje Třetího světa (mnohdy ve spolupráci s místními diktátorskými režimy), ale zároveň se tvářit, že chtějí spasit svět a myslí jen na všeobecné blaho.

Bohatnoucí

Hodně se mluví o Číně a Indii coby příštích supervelmocích. Jejich hospodářský růst bere dech - má-li pokračovat, musí tito giganti (i desítky dalších zemí v podobném postavení, od Vietnamu po Salvádor) stavět nové elektrárny doslova jak na běžícím pásu. Oblíbeným příkladem je Čína, která v posledních letech otevírá novou elektrárnu o výkonu 1.000 MW v průměru *každých šest dnů*. (Přidala výkon rovný kompletní kapacitě Japonska během tří let, mezi roky 2002 a 2005.)

Tyto země jsou nyní ve stejné pozici, v jaké se nacházely přední evropské státy v půlce 19. století: úprk z venkova do měst již dávno započal, aniž by města měla potřebnou infrastrukturu; růst životní úrovně dal masám ochutnat, jak dobře by si mohly žít, ale pro další vzestup potřebují exponenciálně více energií.

Jak chápou „naši“ energetickou bezpečnost: Velmi nebezpečná snaha vyspělých zemí Západu pojistit si, co už mají, a zároveň zabránit ostatním, aby dospěli do podobného stádia rozvoje. Proto nám radí, abychom neopakovali chyby jejich překotné industrializace (Čína, Indie), podporovali lidská práva (cožpak právo se najíst není též lidským právem?) případně nekáceli lesy, ačkoli oni své vlastní pralesy zplundrovali už před staletími (Brazílie, Indonésie).

Bohatí

Máme vše, co potřebujeme k pohodlnému životu, ale naše společenská paměť už dávno zapomněla, jakými cestami jsme do této příjemné pozice dospěli. A tak si stěžujeme na fosilní paliva (hlavně na uhlí), ale nemáme za ně náhradu; pochází

z nich třetina naší elektřiny. Obdobně se tváříme podezřívavě na jadernou energii (rovněž třetina výroby elektřiny v rámci EU 27), aniž bychom si dokázali říct, čím ji nahradit.

Jak chápeme svou energetickou bezpečnost: Jako naše nezadatelné právo kontrolovat vše, čím tento svět oplývá, a šetřit si tyto zdroje energií pro nás.

Cesta dál

Na pohled slepá ulička: konečné množství surovin a zároveň prudce rostoucí počet konzumentů, to je recept na válku. Nebo přinejmenším na vleklé, stále se zostřující soupeření o ubývající zdroje.

Avšak nemusíme tak skončit. To, co nyní potřebujeme, je technologický skok obdobného rozsahu (a dosahu), jaký jsme zažili v jiných částech technického světa - například v elektronice a počítačových technologiích. Nikdo by si nekoupil deset let starý počítač, o mobilním telefonu nemluvě. Ale v oblasti energetiky přijímáme jako danost, že technologické postupy, staré více než století, jsou jediné možné.

Potřebujeme především tyto tři nové technologie:

1. Základní zdroj elektřiny („baseline source“) - může jím být nová generace nukleárních reaktorů, pro jiné snad metoda čistého spalování uhlí; každopádně musíme být schopni vyrábět dostatek elektřiny, protože bez ní nedokážeme fungovat jako civilizovaná společnost.
2. Baterky na elektřinu - elektrický proud neumíme skladovat (leđa nepřímo, s velikými ztrátami, v přečerpávacích elektrárnách), proto musíme mít tak velké kapacity pro případ nouze. Kdybychom byli schopni skladovat a později užívat elektřinu, potřebovali bychom rázem sotva poloviční výkon elektráren.
3. Nový druh pohonu z místa na místa. Elektromobily jsou snad odpovědí pro část pozemní dopravy, ale přinejmenším v jednom segmentu dopravy je dosud spalovací motor nezastupitelný: v letectví.

Kdybych neznal úspěchy naší vědy a techniky, byl bych skeptický, že tyto tři úkoly dokážeme splnit. Ale píšu tento text na běžném přenosném počítači, starém čtyři roky; má mnohonásobně větší paměť a vyšší spolehlivost, než měl obří server, zajišťující před čtyřmi dekádami lety na Měsíc.

Vím, že dokážeme i nemožné, když budeme muset.

Aktuální otázky zajišťování potravinové bezpečnosti

František Sládek

Vážené dámy, vážení pánové,

dovolte mi, abych v zastoupení ministra zemědělství Mgr. Petra Gandaloviče vystoupil na konferenci „Bezpečnostní budoucnost EU a ČR: Jak jsme na ni připraveni“, konané u příležitosti 50. výročí založení EU.

Konference, jako je tato, plní nezastupitelnou roli v prohlubování spolupráce v oblasti zajištění bezpečnosti jak v České republice, tak v evropském kontextu. Svým následujícím vystoupením bych rád poukázal na současné aktivity ohledně zajištění bezpečnosti potravin, vodních zdrojů a obnovitelných energetických zdrojů.

ZAJIŠTĚJÍ POTRAVINOVÉ BEZPEČNOSTI

Česká republika se vstupem do Evropské unie rozhodla přijmout pravidla Společenství a stát se součástí jednotného evropského trhu. Toto rozhodnutí znamenalo také respektovat veškeré závazky dané společnými právními předpisy EU.

Hovoříme-li v souvislosti s potravinami o bezpečnosti, je třeba zvážit, zda použijeme výraz „potravinová bezpečnost“, nebo „bezpečnost potravin“. Pod pojmem bezpečnost potravin (anglicky „food safety“) rozumíme zdravotní nezávadnost potravin. Ta je předpokládána jako samozřejmost vyplývající z povinností každého výrobce daných právními předpisy. Naproti tomu potravinová bezpečnost (anglicky „food security“) znamená spíše dostatečnost potravin, tedy schopnost zajistit dostatek potravin pro obyvatelstvo. Obě tyto složky spolu souvisí, zejména v případech mimořádných událostí.

Zmíněná „bezpečnost potravin“ v sobě zahrnuje nejen požadavky na zdravotní nezávadnost konečného produktu, ale vztahuje se na všechny fáze výroby, zpracování a distribuci potravin a krmiv. V oblasti bezpečnosti potravin a krmiv je základním právním rámcem nařízení Evropského parlamentu a Rady 178/2002.

Důvodů pro přijetí předpisu, který by zastřešil celou tuto oblast bylo hned několik. Nejdůležitějším cílem bylo a je zajištění vysoké úrovně lidského zdraví. Dále to byly podmínky volného pohybu potravin a krmiv v rámci Společenství, kterých může být dosaženo, nebudou-li se požadavky na bezpečnost potravin a krmiv mezi jednotlivými členskými státy významně lišit. Nově byla do potravinového práva zahrnuta i problematika krmiv jako počátek potravinového řetězce. Vzhledem k potravinovým „krizím“ (BSE, dioxiny, ptačí chřipka) se bezpečnost potravin stala předmětem rostoucího zájmu široké veřejnosti, nevládních organizací, profesních sdružení, mezinárodních obchodních partnerů a obchodních organizací.

Výše zmíněným nařízením 178/2002 byl v roce 2002 zřízen Evropský úřad pro bezpečnost potravin (European Food Safety Authority - EFSA), jehož posláním je poskytovat nezávislá vědecká stanoviska především pro přípravu právních předpisů Společenství ve všech oblastech, které mají přímý nebo nepřímý vliv na bezpečnost potravin a krmiv. Jeho povinností je zajišťovat veřejnosti a zainteresovaným institucím rychlé, objektivní a srozumitelné informace. Úkolem EFSA je provádět tzv. hodnocení rizika - risk assesment, řízení rizika - risk management potom provádí orgány komise DG SANCO nebo DG AGRI. EFSA je orgán Společenství, který je financován z rozpočtu Společenství, ale jedná nezávisle na institucích Společenství. Což znamená, že není řízen Evropskou komisí, ale správní radou a výkonným ředitelem. Sídlo tohoto úřadu je od roku 2005 v Parmě v Itálii, kromě 50. výročí založení EU, slaví také EFSA v těchto dnech 5. výročí svého založení.

V návaznosti na institucionální řešení problematiky bezpečnosti potravin na evropské úrovni, v souladu s unesením vlády ČR č.986/2004, kterým byla schválena „Koncepce potravinářství ČR pro období po vstupu ČR do EU (2004 - 2013)“, byl v rámci organizační struktury Ministerstva zemědělství zřízen s účinností od 1. dubna 2005 Úřad pro potraviny. Zřízením Úřadu pro potraviny byl realizován záměr komplexně zabezpečit řízení potravinářského odvětví, zvyšovat účinnost a jednotné působení státní správy na úseku potravin, včetně dozoru nad trhem s potravinami.

Velmi důležitá je oblast koordinace činnosti všech dozorových orgánů v působnosti Ministerstva zemědělství, které ze zákona kontrolují všechny procesy při výrobě potravin a jejich uvádění na trh.

Dozorové orgány Ministerstva zemědělství, a to především Státní veterinární správa ČR a Státní zemědělská a potravinářská inspekce v oblasti potravin, ale i Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský v oblasti krmiv, úzce spolupracují s

důležitým partnerem, kterým jsou orgány ochrany veřejného zdraví Ministerstva zdravotnictví.

Vstupem do EU jsme se zároveň plnohodnotně začlenili do systému rychlého varování pro potraviny a krmiva (Rapid Alert System For Feed and Food - RASFF). Tento systém umožňuje rychlé sdílení informací ve všech členských zemích, Evropské komisi i Evropském úřadu pro bezpečnost potravin. Spolupráce členů sítě v České republice je hodnocena jako účinná, systém jako efektivní s vysokým technickým vybavením. Národním kontaktním místem za ČR je Státní zemědělská a potravinářská inspekce. Celý systém RASFF je koordinován Ministerstvem zemědělství v součinnosti s Ministerstvem zdravotnictví.

Rozhodujícím dokumentem, který řeší problematiku bezpečnosti potravin v ČR je „*Strategie zajištění bezpečnosti potravin po přistoupení k EU*“, která byla schválena usnesením vlády č. 1277/2004. Tento dokument byl předložen ve spolupráci s Ministerstvem zdravotnictví. Byl vytvořen komplexní systém bezpečnosti potravin, do kterého patří celý řetězec produkce potravin od zemědělské prvovýroby až po spotřebitele. Zodpovědnost za zdravotní nezávadnost potravin pak spočívá na všech člancích řetězce - na samotných producentech, na distributorech, prodejcích zemědělských a potravinářských výrobků, a také na spotřebitelích.

Koncem roku 2007 byla potom *Strategie* vyhodnocena a aktualizována. Lze konstatovat, že navržený směr vývoje je stále platný a je aktuální pro navrhované období 2007 - 2008.

Základem systému bezpečnosti potravin v ČR je meziresortní *Koordinační skupina bezpečnosti potravin*, která je poradním orgánem ministra zemědělství. Byla ustavena roce 2002 a jejím cílem je především koordinace činností jednotlivých resortů a stanovení priorit, zajištění vzájemné spolupráce mezi příslušnými orgány státního dozoru, vědeckými výbory, spotřebiteli a státní správou, navázání spolupráce s národními institucemi bezpečnosti potravin členských států EU a EFSA. V Koordinační skupině jsou zastoupeny ústřední orgány státní správy, příslušné orgány státního dozoru, spotřebitelské a profesní organizace.

Závěrem je možné konstatovat, že systém zajištění bezpečnosti potravin v ČR je funkční. Jednotlivé složky dozoru nad trhem s potravinami jsou profesionální a dostává se jim ocenění při kontrolních misích ze strany EK.

Problematika bezpečnosti potravin pro potraviny bude hrát významnou roli i v průběhu předsednictví České republiky v Radě EU v 1. pololetí 2009. Kromě zajištění řízení pracovních orgánů Rady a řídicích výborů EK bude Ministerstvo zemědělství zajišťovat mj. zasedání poradního sboru Evropského úřadu pro bezpečnost potravin EFSA, setkání ředitelů evropských úřadů i přípravu odborných konferencí a jednání.

ZAJIŠTĚNÍ BEZPEČNOSTI VODNÍCH ZDROJŮ

Zajištěním bezpečnosti vodních zdrojů máme na mysli takové vodní zdroje, které jsou přímo pitnou vodou nebo slouží k výrobě pitné vody. Jedná se tedy o zajištění pitné vody a to jak z hlediska kvantitativního tak kvalitativního.

Kompletní řešení problematiky zahrnuje tři vymezené okruhy. Prvním je běžný stav v současnosti, druhým okruhem stav v případech živelných pohrom a konfliktů. Třetí okruh potom zahrnuje dlouhodobé horizonty jako důsledek rozsáhlých obtížně ovlivnitelných změn např. klimatických.

Česká republika zákonem č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích zakotvila povinnost zpracování Plánů rozvoje vodovodů a kanalizací pro území krajů. V současné době je před závěrečným projednáním dokončený Plán rozvoje vodovodů a kanalizací ČR. V těchto plánech je uveden stávající stav využívaných zdrojů pitné vody a pouze v jednotkách se pohybuje počet zdrojů, jejichž jakost nevyhovuje limitům pro surovou vodu. U těchto zdrojů se hledají jiná řešení zásobování pitnou vodou nebo lepší způsob ochrany zdroje ke zlepšení kvalitativních parametrů.

Z hlediska druhého okruhu je v těchto plánech pro každou obec a její část vymezen způsob a popřípadě i varianty nouzového zásobování pitnou vodou a vodou užitkovou. Zabezpečení zdrojů proti teroristickým útokům a podobně nemůže zahrnovat jenom zdroje, ty jsou relativně nejvzdálenější od spotřebitele, což eliminuje moment překvapení. Za velmi důležité je nutno považovat zapojování systémů kontroly (monitoringu) v rozvodné síti pitné vody, aby i zde byl eliminován moment překvapení. Zdroje podzemní vody (47%) a povrchové zdroje (53%) jsou z tohoto hlediska prakticky rovnocennými. Pokud se budeme zabývat dlouhodobým vyřazením některých zdrojů, je pro zabezpečení zásobování pitnou vodou rozhodující, zda se jedná o jediný zdroj systému zásobování, nebo zda se jedná o skupinové vodovody a vodárenské soustavy, které mají zpravidla 2 a více zdrojů a

redistribuce nevyžaduje nákladná zařízení. Všechna velká města jsou zásobována v soustavách s více zdroji. Realizace některých opatření k vyšší zabezpečení by tedy neměla být posuzována pouze z ekonomického hlediska, ale také podle míry zabezpečení.

Posuzování třetího okruhu vyžaduje postupné zpřesňování možných nebezpečí. V současné době je nejčastěji zmiňována rozkolísanost srážek, na kterou platí zvyšování akumulací a intenzifikace zasakování srážek do podzemí. Nebezpečím mohou být i vyšší obsahy negativních léčiv ve vodách včetně látek ovlivňujících genetiku apod. Je tedy nejvyšší čas sledovat cestu léčiv a podobných látek a to jak v povrchových tak podzemních vodách, jejich odtok i sedimentace, možnosti eliminace ale i možnosti snižování jejich aplikace.

Je třeba zahájit koncepční a výzkumné práce k řešení problematiky prvního a druhého okruhu u provozovatelů vodovodů a pro třetí okruh definovat směr výzkumu v oboru hydrometeorologie, hydrogeologie, vodních staveb k akumulaci vod ale i oboru vodovodů a kanalizací a širokého zdravotního výzkumu.

ZAJIŠTĚNÍ OBNOVITELNÝCH ENERGETICKÝCH ZDROJŮ

MZe se aktivně podílí na zajištění strategické energetické bezpečnosti ČR v oblasti zajištění biomasy jakožto významného obnovitelného zdroje energie zejména pak v oblasti zásobování biopalivy jako alternativní náhrady fosilních paliv.

Impulsy, které tyto aktivity MZe odstartovaly, se staly aspekty dostupnosti fosilních paliv, jejich rostoucí cena a zvyšování závislosti na dovozu z nestabilních regionů, ale i snaha o ekologický šetrný přístup k rozvoji hospodářství (snižování emisí skleníkových plynů jako je CO₂) i určitý potenciál ke zvýšení zaměstnanosti výrobou surovin, určených k výrobě biopaliv, při jejich následném zpracování a distribuci a rovněž politický směr EU, jejíž členem je i ČR a která stanovila společnou strategii pro obnovitelné zdroje energie.

MZe v tomto směru již přijalo důležitá opatření:

a) Povinné přimíchávání biosložek do fosilních paliv:

- v souladu s Evropskou energetickou politikou ČR uzákonila povinnost nahrazovat část dopravních paliv dostupných na trhu v ČR biopalivy.
- provedeno novelou zákona č. 86/2002 Sb. o ochraně ovzduší
- Povinné přimíchávání biosložek do fosilních paliv:

Benzín

- od roku 2008 - 2 % objemu tvořena biosložkou (bioetanol)
- od roku 2009 - 3,5 % z celkového objemu prodaného benzínu

Motorová nafta

- od 1.9.2007 - 2 % objemu tvořena biosložkou (MEŘO- metyl-ester řepkového oleje)
- od roku 2009 - 4,5 % z celkového objemu prodané motorové nafty

b) Podpora výroby biomasy - energetických plodin

„Uhlíkový kredit“ = „C-kredit“

- Podpora pěstování energetických plodin (např. obilniny, olejniny, cukrová řepa, kukuřice)
- Plodiny primárně určené k výrobě energetických produktů:
 - bioplynu
 - tepla
 - elektrické energie
 - dopravních pohonných hmot
- Podpora ve výši 45 € / ha plně hrazena z prostředků EU
- Motivační charakter => zvýšení podílu OZE
- Plně v souladu s cíli a politikou EU => předpoklad dlouhodobého poskytování
- Aktuální stav - letošním roce bylo v ČR podáno 727 ks žádostí na celkový rozsah půdy 59 920,19 ha.

c) Podpora obnovitelných zdrojů energie v rámci Programu rozvoje venkova na období 2007 - 2013

- podpora využívání obnovitelných zdrojů energie (OZE) je jednou z priorit PRV a je realizována v následujících opatřeních/podopatřeních osy I a III:
 - opatření osy I:
 - I.1.1.1 Modernizace zemědělských podniků
 - I.1.1.3 Založení porostů rychle rostoucích dřevin pro energetické využití
 - opatření osy III:
 - III.1.1 Diverzifikace činností nezemědělské povahy
 - III.1.2 Podpora zakládání podniků a jejich rozvoje

V současnosti MZe připravuje víceletý program, který umožní podporu a tím i vyšší uplatnění biopaliv. Podpora se bude týkat „čistých“ 100% biopaliv a jejich vysokoprocenních směsí. (SMN 30, E85, E95, čistý rostlinný olej).

Zvýšení ochrany kritické infrastruktury EU a ČR - naléhavá bezpečnostní výzva

Miroslav Štěpán

Kritickou infrastrukturou se rozumí výrobní a nevýrobní systémy a služby, jejichž nefunkčnost by měla závažný dopad na bezpečnost státu, ekonomiku, veřejnou správu a zabezpečení základních životních potřeb obyvatelstva. Subjekty kritické infrastruktury v ČR jsou vlastníci a provozovatelé výrobních a nevýrobních systémů vytvářející produkty nebo poskytující služby kritické infrastruktury (viz právnické osoby a podnikající fyzické osoby zahrnuté orgánem krizového řízení do krizového plánu (§ 29 zákona č.240/2000 Sb., o krizovém řízení, ve znění pozdějších předpisů).

Do r. 1989 fungoval systém zvyšování odolnosti národního hospodářství směřovaný na přípravu jeho činnosti za války, postupně byly rušeny struktury jednotek CO v bydlíštích a na pracovištích, zastavilo se provádění branné výchovy obyvatelstva a omezovaly se další činnosti, jejichž zaměřením byla příprava na válku. Postupně je problematika ochrany obyvatelstva začleňována do mezinárodních struktur v rámci Severoatlantického paktu a později i Evropské unie. Od r. 2001 vzrostl význam ochrany kritické infrastruktury zapříčiněný teroristickým útokem na světové obchodní centrum v New Yorku 11. září 2001. Změny v přístupu k řešení souvisejí zejména se změnou vlastníků subjektů kritické infrastruktury, s vysokou mírou závislosti na informačních technologiích a dodávkách energie, s vývojem bezpečnostního prostředí a současnými bezpečnostními hrozbami.

Kritická infrastruktura je vázána na zachování základních funkcí státu za krizových situací. Je vymezeno 9 oblastí a cca 37 produktů a služeb, považovaných za prioritní z hlediska fungování společnosti. Subjekty kritické infrastruktury ČR jsou na národní, regionální a lokální úrovni. V současné době se tvoří systémy a opatření k zachování funkčnosti jednotlivých oblastí kritické infrastruktury, uskutečňuje se příprava Národního programu ochrany kritické infrastruktury a legislativní opory ochrany kritické infrastruktury.

Základním předpokladem dobrého fungování je partnerství mezi veřejným a privátním sektorem. PPP je obecně užívanou zkratkou pro Partnerství veřejného a

soukromého sektoru, převzatou z anglického termínu Public Private Partnerships. PPP je obecný pojem pro spolupráci veřejného a soukromého sektoru vzniklé za účelem využití zdrojů a schopností soukromého sektoru při zajištění veřejné infrastruktury nebo veřejných služeb. Jednotlivé varianty PPP, jsou-li odborně a úspěšně aplikovány, zvyšují kvalitu i efektivnost veřejných služeb včetně výkonu státní správy a urychlují realizaci významných infrastrukturních projektů s pozitivním dopadem na rozvoj ekonomiky.

Bezpečnostní rada státu projednala dokument týkající se řešení kybernetické kritické infrastruktury. Výbor pro civilní nouzové plánování projednal dokument obsahující rozsah základních funkcí státu při krizových situacích a národní kritickou infrastrukturu, dále projednal dokument zahrnující přehled právních předpisů a odpovědností a též dokument obsahující seznamy subjektů kritické infrastruktury na národní, regionální a místní úrovni.

Do oblastí kritické infrastruktury se řadí energetika, která je v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu/Státní správy hmotných rezerv, vodní hospodářství v gesci Ministerstva zemědělství/Ministerstva životního prostředí, dále pak potravinářství a zemědělství v gesci Ministerstva zemědělství, zdravotní péče v gesci Ministerstva zdravotnictví, doprava v gesci Ministerstva dopravy, komunikační a informační systémy v gesci Ministerstva vnitra/Ministerstva informatiky, bankovní a finanční sektor v gesci České národní banky/Ministerstva financí, nouzové služby v gesci Ministerstva vnitra a veřejná správa v gesci Ministerstva vnitra.

Všechny tyto oblasti jsou na sobě vzájemně závislé.

Evropská unie tvoří Evropský program pro ochranu kritické infrastruktury zahrnující označení a určení Evropské kritické infrastruktury (EPCIP = European Programme for Critical Infrastructure Protection) Od roku 2004 Evropská Rada a Evropská Komise zahájila jednání a přípravu Evropského programu pro ochranu kritické infrastruktury. Na základě jednotného stanoviska členských států EU Komise a Rada potvrdily, že národní kritická infrastruktura zůstává nadále v odpovědnosti a jurisdikci příslušného členského státu EU. V rámci činnosti Výboru pro civilní ochranu („CPC“) Severoatlantické aliance („NATO“) byly v minulosti zahájeny první diskuse na téma kritická infrastruktura a její ochrana, a to v souvislosti s ochranou obyvatelstva a jeho životních podmínek. Výbor pro civilní ochranu se soustředil na úvodní informace na téma ochrana kritické infrastruktury, které byly státům poskytnuty formou základních materiálů a seminářů. V podstatě o této problematice

začaly hovořit státy, které se oblastí kritické infrastruktury a její ochranou intenzivně zabývaly na základě rozdílných důvodů. NATO v této oblasti poskytlo prostor pro vzdělávání partnerských států a nových členských států NATO s cílem rozšířit informovanost a získat přehled o stavu řešení v jednotlivých státech. Dle aktuálních informací se má Výbor pro civilní ochranu v úmyslu zaměřit na vzdělávání partnerských států NATO v oblasti ochrany kritické infrastruktury. K tomu je připraven plán vzdělávání. Budoucí opatření NATO by neměla regulatorně upravovat oblast ochrany kritické infrastruktury. OECD, G8 a OSN podporují zvýšení odolnosti a ochrany kritické infrastruktury formou příslušných programů a projektů.

Původním důvodem iniciativy EU vytvořit Evropský program pro ochranu kritické infrastruktury (EPCIP) bylo zkvalitnit evropskou prevenci, připravenost a odezvu na teroristické útoky zaměřené na kritickou infrastrukturu. Následovala úprava původního zaměření dle výsledku jednání Evropské komise s členskými státy EU, která zdůraznila potřebu komplexního přístupu ke všem rizikům se zvláštním zřetelem na hrozbu teroristických útoků. Cílem bylo vytvořit program poskytující kvalitnější bezpečnost pro kritickou infrastrukturu a zároveň trvalé, dynamické, národní partnerství mezi institucemi EU, vlastníky /provozovateli/ operátory kritické infrastruktury a členskými státy EU pro zabezpečení fungování kritické infrastruktury Evropy.

EU má navrženo 11 oblastí Evropské kritické infrastruktury ve formě energetika, jaderný průmysl, komunikační a informační technologie, voda, potraviny, zdravotní péče, finance, doprava, chemický průmysl, vesmír a výzkumná zařízení. ČR má schváleno 9 oblastí národní kritické infrastruktury v podobě energetika, komunikační a informační systémy, vodní hospodářství, potravinářství a zemědělství, zdravotní péče, bankovní a finanční sektor, doprava, nouzové služby a veřejná správa.

Evropská kritická infrastruktura (ECI) podle návrhu směrnice rady EU je kritickou infrastrukturou, jejíž narušení nebo zničení by mělo závažný dopad na 2 a více členských států EU nebo na jeden stát, na jehož území by tato kritická infrastruktura byla umístěna, včetně účinků vyplývajících ze závislostí mezi sektory. Definice co tvoří KI EU určuje její přeshraniční účinek. Evropská kritická infrastruktura je definována jako ztráta prvku kritické infrastruktury a je hodnocena dle rozsahu geografické oblasti, účinku času, úrovně vzájemné závislosti (např. selhání elektrické sítě v jednom členském státě EU ovlivňující další stát).

Stanoviskem ČR k definici Evropské kritické infrastruktury je společně s ostatními členskými státy projednat obsah navrhovaného pojmu s jasným vymezením odpovědností a opatření souvisejících s vybranými zařízeními Evropské kritické infrastruktury.

V rámci NATO se problematikou ochrany kritické infrastruktury zabývají Výbor pro civilní ochranu, Vyšší výbor pro civilní nouzové plánování (SCEPC) a Jednotlivé pracovní výbory SCEPC pro oblast dopravy, průmyslu, komunikací, zemědělství a zdravotnictví. Budoucí opatření NATO by neměla regulatorně upravovat oblast ochrany kritické infrastruktury.

V České republice došlo k vytvoření definice, pojmů kritické infrastruktury, přehledu subjektů kritické infrastruktury na národní, regionální a místní úrovni, k vytvoření Národní strategie informační bezpečnosti, krizových a typových plánů zahrnujících aspekty kritické infrastruktury dle schválené metodiky (státní správa a územní samospráva), k sestavení pracovní skupiny ustavené v rámci Výboru civilního nouzového plánování ČR k bezpečnostnímu výzkumu, dále k budování informačního systému krizového řízení (což je stále probíhající proces), k vytvoření příspěvků k tvorbě Evropského programu pro ochranu kritické infrastruktury a k návrhu směrnice o Evropské kritické infrastrukturuře. Došlo též k vytvoření a aktualizacím Národního akčního plánu boje proti terorismu, který na strategické úrovni zahrnuje existující a připravovaná opatření, jejichž cílem je snížení zranitelnosti území a zájmů České republiky ze strany terorismu. V období 2004 až 2005 došlo k vytvoření výzkumného projektu „Ochrana obyvatelstva a její vazby na kritickou infrastrukturu v oblasti energetických systémů“ řešícího výzkum v oblasti ochrany obyvatelstva s ohledem na zvýšení bezpečnosti ČR v případě krizových situací postihujících dodávky elektřiny, prevence a minimalizace dopadů. Výsledky řešení projektu v praxi znamenají zvýšení úrovně a efektivnosti ochrany kritické infrastruktury ČR v oblasti elektrické energie při krizových situacích. V období 2007 až 2008 se realizuje výzkumný projekt "Systémové řešení nouzového zásobování elektřinou v případě krizových stavů". Cílem projektu je zvýšit energetickou bezpečnost České republiky v krizových stavech, připravit doporučení pro rozhodování jednotlivých cílových skupin spotřebitelů a připravit doporučení na úpravy legislativy a technických norem pro GŘ HZS ČR a MV.

Cílem Národního programu ČR pro ochranu kritické infrastruktury je vymezení a realizace organizačních, technických a legislativních opatření v jednotlivých

definovaných oblastech kritické infrastruktury nezbytných pro zabezpečení jejich fungování, dále pak potřeba prevence, z odolnění a vytvoření náhradních opatření.

Cílem ochrany oblastí kritické infrastruktury je zabezpečení fungování systémů (prostředků) pro obyvatelstvo.

Současný stav a charakteristika zabezpečení objektů kritické infrastruktury

Andor Šándor

Stát uložil svým zákonem č. 240/2000 Sb. a nařízením vlády č. 462/2000 Sb., aby byla společnostmi podílejících se na realizaci opatření krizových plánů státu, krajů a obcí zpracována příslušnými organizacemi odpovídající dokumentace, která by vedla ke zvýšení schopnosti těchto objektů řešit krizové situace a zajistit životně důležité funkce pro chod státu (viz Nařízení vlády č. 462/2000 Sb.). Jejich správné vypracování s následným uspořádáním prvků bezpečnosti má zajistit schopnost těchto objektů, později označované jako kritická infrastruktura, plnit svoji roli ve prospěch země a jejích občanů v době krize, mimořádných událostí apod., případně zajistit rychlou obnovu své činnosti po zasažení při minimalizaci ztrát.

Při vědomí toho, že EU označila 9 oblastí, které jsou zahrnuty mezi subjekty kritické infrastruktury, se zaměřím pouze na energetiku, kterou považuje za jednu z rozhodujících.

Jak lze současnou situaci na poli energetické bezpečnosti v Evropě charakterizovat:

- Zranitelností energetické infrastruktury,
- snadnou dostupností velmi kvalitních a bezpečnostně senzitivních informací o energetické infrastruktuře, které mohou sloužit teroristům k vyhledávání vhodných cílů, řada států již požádalo o rozostření komerčně dostupných satelitních snímků subjektů kritické infrastruktury
- tyto, ale i jiné cíle, mohou být zasaženy i potenciálními útočníky ze zemí BSV, či jejich frustrovanými podporovateli z řad muslimské komunity v západní Evropě.

Hlavní hrozby evropské energetice:

1. Nedostatky v infrastruktuře - přetížení a následné rozpadnutí sítě (blackouty),

2. politické spory - především mezi zeměmi, které disponují obrovským surovinovým bohatstvím, které je využívají jako nástroj zahraničně bezpečnostní politiky vůči svým tzv. legitimním zájmům v zahraničí. To, že tak činí putinovské Rusko při ceně barelu ropy téměř 100 dolarů Rusko (Jelcin měl jen 15) mě nepřekvapuje, to že se s ním spojují někteří velcí hráči EU je však vážné. Jak asi dosáhneme skutečné shody v tak důležité otázce jakou je energetická bezpečnosti, budou-li státy jako Polsko či Pobaltí vymanévrovány,
3. potenciální, utlumené konflikty a převraty,
4. polovojenské oddíly a místní teroristé -
5. Al Kajdá a další mezinárodní teroristické organizace.

Co hrozí EU:

- Sofistikovaný, pečlivě připravený a provedený synchronizovaný útok na jednotlivé energetické soustavy, či na jejich komplex:
 - a. Terminály kapalného plynu,
 - b. ropovody a plynovody,
 - c. elektrické rozvodné sítě,
 - d. tankery a přečerpávací uzly v přístavech,

Pokud jde o elektřinu:

- Elektrická rozvodná síť v Evropě stále ještě má vysoký stupeň přebytku,
- existuje celá řada slabých kritických míst v síti i místech propojování jednotlivých sítí,
- útok by způsobil nepředvídatelný kaskádový efekt, některá města by mohla být bez elektřiny i po dobu několika dnů, zvláště města s velkým finančním sektorem představují lákavý cíl,
- zranitelnost soustavy naznačuje 15 hodinový výpadek v Itálii a části Švýcarska pravděpodobně způsobený větří stromu.

Zranitelnost evropského energetického systému je podtržena:

- Skutečností, že lze komerčně získat informace o energetické infrastruktuře,
- všeobecné informace o energetických sítích a systémech jsou volně dostupné na internetu, nabízí velké množství důležitých informací pro teroristy k tomu, aby byli úspěšní,
- komerční satelitní průzkum nahrazuje nutný průzkum objektu, který má být zasažen teroristy. Al kajdá má zpracovanou detailní příručku pro takový průzkum, disponuje vysokým stupněm počítačové zručnosti. To vše ji dává předpoklady pro maximální využití volně dostupných informací o energetickém systému.

Společným jmenovatelem pro vytipování cílů v energetické infrastruktuře je:

- Slabá, či neexistující ochrana energetických systémů,
- velká četnost vhodných cílů na jenom místě,
- informace o cílech v oblasti energetiky jsou dostupné komerčně a na internetu,
- prostředky k provedení teroristických útoků jsou v hojné míře k dispozici,
- zničení nebo narušení energetického cíle by mělo kumulativní efekt.

Jaká je tedy obecně situace v oblasti naplňování požadavků zákona 240/2005 ?

Vzhledem k ne úplně odpovídající a žádoucí textaci zákona 240 existují nedostatky ve vnímání toho, kdo je subjektem kritické infrastruktury a jaké povinnosti mu z toho vyplývají. Některá ministerstva stále nesehrávají svoji roli, kterou jim zákon ukládá a od jimi řízených subjektů někdy pouze formálně vyžadují splnění požadavků. Na druhé straně nedostatečně chrání informace o předmětu podnikání těchto subjektů. (čepro, sklady apod)

Pro naplnění zákona, který má zabezpečit státu a jeho občanů zajištění všech životních funkcí je rozhodující kvalita krizového řízení na všech stupních. Jaký je stav u subjektů kritické infrastruktury?

Jako rozhodující faktor ovlivňující kvalitu krizového řízení lze jednoznačně určit „**odhodlání nejvyššího managementu**“ věnovat se této problematice. **Krizové řízení** často nebývá plně chápáno v kontextu podnikatelských aktivit jako rovnocenný proces k ostatním podnikatelským aktivitám. Proto je pro management obtížné určit jeho přesné místo a úlohu. Je nutné, aby odpovídající realizace otázek bezpečnosti a krizového řízení byla považována za nedílnou podmínku k zajištění efektivního předmětu podnikání společnosti. Neoptimální postavení orgánů krizového řízení a jejich nedostatečně stanovené působnosti jsou **rizikem krizovému řízení**. Správně koncipované orgány bezpečnosti a krizového řízení mohou splnit, jak preventivní roli vůči existujícím hrozbám a rizikům, tak i ale umožnit odpovídajícím způsobem se vypořádat s následky v případě, že se hrozba uplatní. Problematika krizového řízení nebývá pravidelným tématem pro jednání nejvyššího vedení společnosti a následně přijímaných závěrů. Bezpečnost a krizové řízení musí mít významnou pozici v organizační struktuře, a to přímo pod generálním ředitelem, s tím že stanovují závazné obecné předpisy (**Bezpečnostní politika, Bezpečnostní strategie, Plán krizové připravenosti apod.**) v dané problematice a vedou přehled, rozhodují, či podle rozhodnutí dávají nejvyššímu managementu doporučení v oblasti financování bezpečnostní opatření ve všech oblastech činnosti. V současné situaci je téměř vyloučené, aby vrcholný management, či jiný odpovědný orgán, měl reálnou představu o výdajích do oblasti bezpečnosti v rámci řady subjektů kritické infrastruktury. Výše uvedené pak zajistí to, aby krizové a havarijní plány byly harmonizovány a byly nastaveny postupy přechodu od havarijního ke krizovému řízení v případě nutnosti. Krizové řízení se na nižších úrovních často nahrazuje pojmem **havarijní řízení**, včetně následného obsahu, který je více zaměřen na aktuální problémy technického rázu než na preventivní činnosti v celém spektru krizového řízení, jak je chápáno zákonem č. 240/2000 Sb. Současné, sice správně zpracované, havarijní plány se příliš zaměřují na havárie, jejichž příčinou je selhání techniky, nebo lidský neúmyslný faktor. Tak, jak jsou dnes postaveny, pravděpodobně nejsou schopny řešit plánovaně rozvíjené útoky teroristů, kteří mnohdy umí anticipovat, jaké postupy ze strany zasaženého budou uplatněny a tyto aktivně mást, či obcházet.

Co nejvíce ovlivňuje celý proces krizového řízení?

- stanovení jasných cílů, které mají být dosaženy
- kontinuální analýzy hrozeb a rizik, které se ke krizovému řízení vztahují
- pravidelné prověřování kvality krizového řízení, což je základním předpokladem pro jeho zdokonalování
- strategické plánování ve společnostech
- neadekvátní postavení krizového řízení v kontextu podnikatelských aktivit a jeho provázanost s ostatními projekty včetně mezinárodních. Tato, bohužel častá realita ohrožuje samotný předmět podnikání.
- Kvalitní zpracování základní koncepční a řídicí dokumentace
- Objektivnost přístupu nejvyššího managementu k otázkám KR. Jeho podcenění může ve svém důsledku i přes správné postupy znamenat nesprávné závěry
- Vzdělanost managementu a pravidelné školení o bezpečnostním prostředí. Otázky krizového řízení musí být součástí pravidelných aktivit společnosti

Na základě analyzovaného stavu se doporučuje:

Připravit a přijmout novelu zákona 240, která by zpřesnila vymezení subjektů kritické infrastruktury a dala státu do rukou nástroje, jak může naplňování její litery vyžadovat. Přiměřené náklady na bezpečnost je žádoucí považovat za provozní náklad - daňově uznatelná položka. Ti, kteří se už dnes rozhodnou investovat do bezpečnosti nesmí být diskvalifikováni těmito výdaji v rámci obchodní soutěže.

1. V rámci subjektů kritické infrastruktury ustanovit odpovídající organizace s náležitými pravomocemi, nebo přiřadit potřebné pravomoci již stávajícím.
2. Požadovat uznání státem přiměřených nákladů na realizaci ochrany kritické infrastruktury jako provozní náklady
3. Cestou příslušných ministerstev:
 - a) iniciovat legislativní aktivitu, jejíž cílem je přijmout zákonnou ochranu informací o bezpečnostních opatřeních na ochranu předmětu podnikání, včetně informací o slabých místech a jejich zranitelnosti.

- b) iniciovat legislativní aktivitu, jejíž cílem je přijmout opatření, která budou efektivně chránit privátní a polostátní organizace před neopodstatněnými zásahy státu do jejich podnikatelských aktivit.
- c) odpovídajícím způsobem chránit proti zásahům státu dobrovolné rozhodnutí zvýšit úsilí k zajištění bezpečnosti veřejné infrastruktury.
- d) požadovat zvýšení vnitřní a vnější role státu jako koordinátora zvyšování efektivnosti a snižování nákladů ve všech aspektech fyzické a elektronické ochrany.
- e) se podílet na legislativním vymezení oprávněnosti požadavků ochrany kritické infrastruktury.

5. Zajistit právní ochranu sdílených informací o kritické infrastruktuře.

K dosažení požadovaného stavu v ochraně kritické infrastruktury je potřebné řešit:

Na úrovni státu doporučit ustanovení organizační struktury, která bude odpovídat za opatření, prováděná k ochraně kritické infrastruktury státu. Ustanovené orgány budou mít pravomoci, které jim umožní účinně ovlivňovat přípravu a provádění opatření v oblasti kritické infrastruktury státu a následně je i vyžadovat. Tento úkol mohou převzít i dnes již fungující orgány. Z důvodu nezbytného oboustranného předávání informací nejenom bezpečnostně, ale i obchodně citlivých, vyřešit státem vztah (stanovit hranice), které určí, jaké informace se musí pro účel ochrany kritické infrastruktury předávat, a jak je vzájemně chránit proti zneužití. S tím souvisí i odpovídající sankce za neplnění této povinnosti. Rovněž stát nesmí ztěžovat podnikání objektům kritické infrastruktury a zasahovat do jejich podnikání. Vzhledem k tomu, že současné podnikání má mezinárodní charakter, je žádoucí podporovat přijetí mezinárodní legislativy, uznávanou všemi státy EU.

Z analýzy systému KŘ

Obecné pro společnost

Pro omezení rizik v oblasti krizového řízení je potřebné posílit postavení KŘ ve společnosti. Jako důležité se rovněž ukazuje nutnost zlepšit legislativu ve

společnosti. K posílení kvality KŘ je nezbytné provést skutečnou hlubokou analýzu jeho současného stavu

V oblasti vstupů

Obecně na všech úrovních zavést pravidelnou přípravu vedoucích pracovníků a funkcionářů zabývajících se KŘ. Schopnosti zvládat krizové situace následně prověřovat pravidelnými nácviky a prověrkami. Tím zároveň posílit význam managementu. Součástí je nezbytné povědomí o KŘ, které je následně zapracováno do základních koncepčních dokumentů společnosti na úrovni ostatních hlavních (důležitých) procesů. K tomu jsou přijata organizační opatření sladěná v plánovacích procesech.

Zajistit implementaci směrnic EU, zákonů a příslušných nařízení vlády ČR v oblasti KŘ do podmínek subjektů KI. K tomu úzce spolupracovat s příslušnými orgány KŘ MPO a MV (GŘ HZS). V rámci legislativních možností vytvořit mechanismy k ochraně svých ekonomických zájmů.

Preventivními opatřeními předcházet a následně tím omezovat dopady vážných následků krizových situací. Na strategické úrovni připravit program financování opatření v oblasti KŘ. V ekonomické oblasti v návaznosti na legislativní prostředí připravit program optimalizace nákladů na bezpečnost.

b. V oblasti výstupů

Změnit organizační uspořádání v oblasti KŘ. To nadřadit havarijnímu plánování, tedy v rámci KŘ připravit postupy, kdy opatření havarijního plánování přechází v plánování krizové. Organizační strukturu vytvořit jako jednotnou pro celou oblast BEZPEČNOSTI. Součástí rozhodování v oblasti KŘ jsou i opatření personální práce, k tomuto (bezpečnostnímu) okruhu aktivit se vztahující. K tomu je provést rozbor situace.

Příslušnými orgány provádět pravidelné objektivní posuzování stavu vnějšího i vnitřního bezpečnostního prostředí. K tomu lze využívat nezávislé auditorské společnosti. Pro realizaci závěrů hodnocení a auditu zajistit realizační postupy.

Provést audit současné legislativy EU, ČR a normativy, vydané v rámci MPO a ostatních relevantních resortů a organizací v oblasti KŘ. Následně pak provést

rozbor (audit) vnitřního „legislativního“ prostředí. Dopracovat chybějící dokumentaci - Plán krizové připravenosti, Bezpečnostní politiku, Bezpečnostní strategii. Dokumentaci pravidelně aktualizovat.